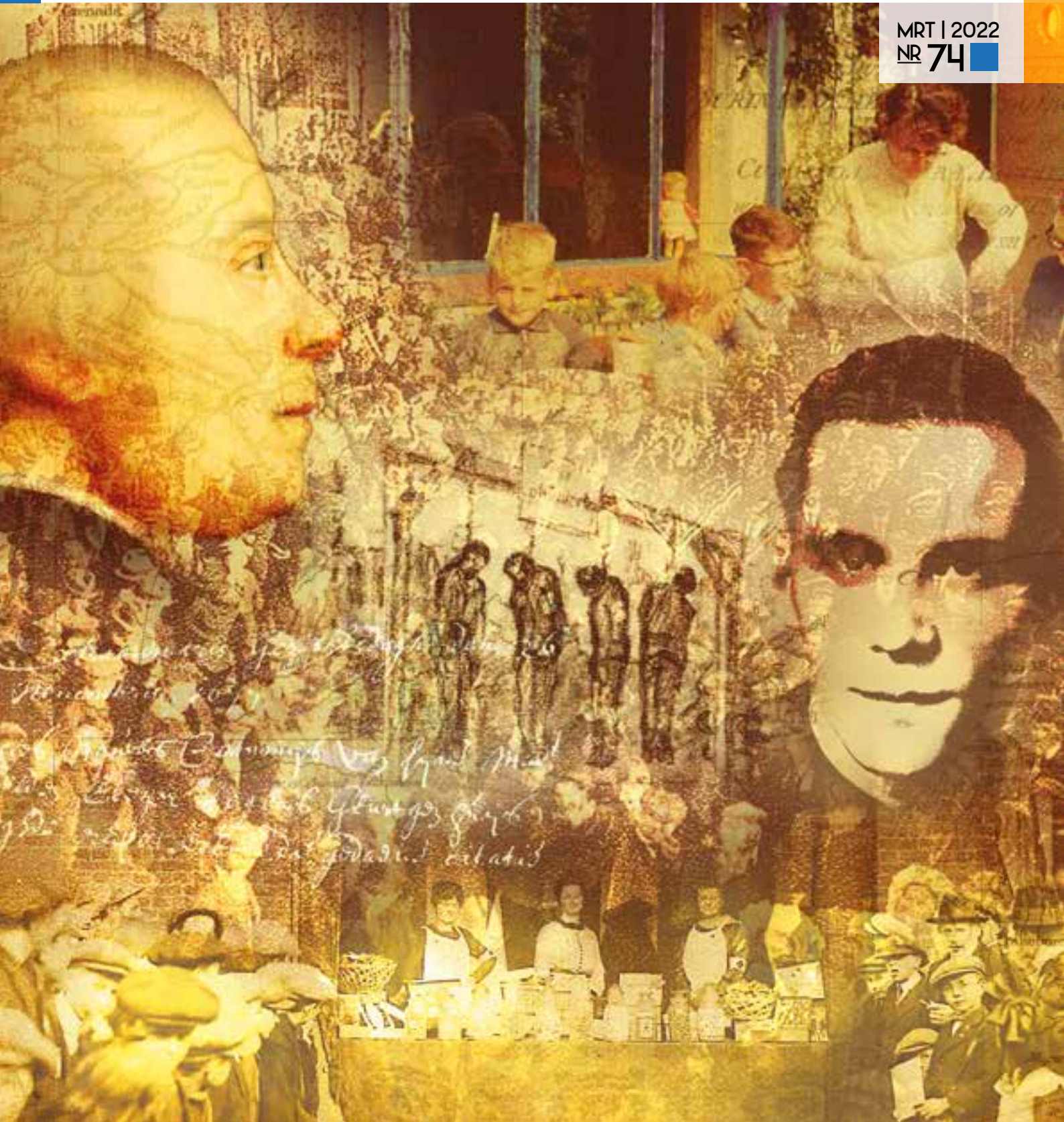

DE MOENNIK

HISTORISCH TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING HELDEN

MRT | 2022
NR 74

IN DIT
NUMMER
ONDER
ANDERE:

- Nederlands-Indië heen en weer • Verhaal uit 'den vreemde' • De Jaorbeurs
- Het deportatieverhaal van een seminarist • Een handschrift van De Koning

COLOFON

Periodiek van
Heemkundevereniging Helden.
Verschijnt in maart, juli en november.
Oplage: 800 ex.
ISSN nr. 1570-8128

De Moennik
(=verzamel-/bewaarplaats)

Redactie:
Willemien Severins-Janssen,
eindredactrice, tel. 077-307 47 76
Wim Daniëls
Gerard Ebisch
Piet Gommans
Joep Hermans
Raf Janssen
Jos Keijmes
Marion Leurs-Jacobs

Opmaak en layout:
Frans Korsten

Acquisitie:
Marion en Rob Leurs
tel. 0493-89 39 14

Druk:
Fransvorm Grafisch Vormgever

Webmaster:
Rob van 't Padje
E: webmaster@moennik.nl

Correspondentie-adres:
Redactie De Moennik
Aan de Koeberg 3
5988 NE Helden
E: redactie@moennik.nl

**Voor vragen over bezorging en
lidmaatschap:**
E: admin@moennik.nl

Jaarlidmaatschap € 17,00
(inclusief De Moennik)
Losse nummers € 6,00
De Moennik Bezónger € 7,50

Illustraties dienen vrij van rechten te
worden aangeleverd.
Niets uit deze uitgave mag
gepubliceerd worden zonder
toestemming van de redactie.

Verkoopadressen:
- Primera/Blz. Panningen
- Toeristisch Informatie Huis /
VVV Panningen
- Museum Peel&Maas
- Demi's Kapsalon Panningen

De Moennik is ook digitaal te
bestellen bij admin@moennik.nl

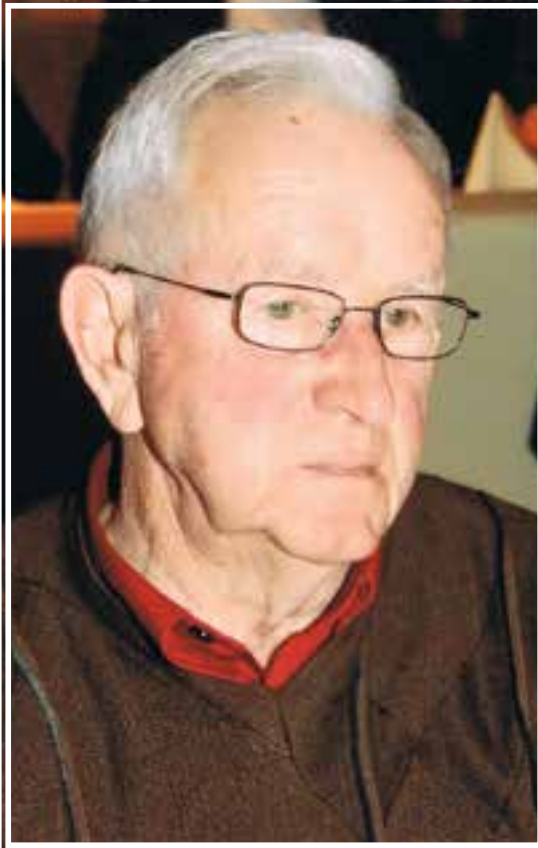
Omslag:
Collage van diverse foto's en
illustraties die in deze uitgave
worden gebruikt.

INHOUD

- 1 BÈJEINGEZEUMERD**
VAN DE REDACTIE
- 2 EEN HUURCONTRACT ANNO 1677**
WIM HOEZEN
- 3 NEDERLANDS-INDIË HEEN EN WEER (2)**
JEU MERTENS †
- 8 STRAATNAMEN**
WIM DANIËLS
- 10 VERHAAL UIT 'DEN VREEMDE'**
CARIEN KUSTERS
- 12 OP VAKANTIE IN EMMAUS**
RAF JANSSEN
- 14 NAOR DE JAORBEURS**
WIM DANIËLS
- 16 GEBAK- EN SUIKERKRAAM**
WIM DANIËLS
- 18 HET DEPORTATIEVERHAAL VAN EEN
SEMINARIST (2)**
JOS KEIJMES
- 22 TERUGBLIK OP DE PERSOON
HERMAN HERMANS**
JOS KEIJMES
- 24 ACHTERAAF BEKEKE**
WIM DANIËLS
- 27 TOEN EN NU**
WILLEMEN SEVERINS-JANSSEN
- 28 EEN HANDSCHRIFT VAN DE KONING**
PETER VULLINGS
- 32 SAME OPPE FOTO**
WILLEMEN SEVERINS-JANSSEN

VAN DE REDACTIE

De eerste uitgave van De Moennik voor 2022 is er weer. De opmaak van november en de extra uitgave Bezónger van december zagen er geheel anders uit. De reacties die we krijgen over deze nieuwe lay-out zijn positief. Ook in deze uitgave hopen we de lezers te verrassen met mooie verhalen. Sommige mensen vragen wel eens: "Hoe komen jullie aan de verhalen?" Ze komen niet alleen van redactieleden. Er zijn ook anderen die graag een verhaal vertellen over een gebeurtenis uit het verleden of over hun familie. In deze uitgave een bijdrage van een van de lezers bijvoorbeeld met het artikel 'Verhaal uit den vreemde'. De redactie wenst u veel leesplezier.

IN MEMORIAM JEU MERTENS

Een paar dagen na het verschijnen van de vorige De Moennik belde Jeu met de redactie. Hij miste wat in zijn artikel over de belevenissen in voormalig Nederlands-Indië. Jeu bleek vergeten te zijn dat we het in twee delen zouden publiceren. Tevreden beëindigde hij het gesprek. Tien dagen later, op zondag 28 november, ontvingen we het bericht dat hij was overleden. Corona was de oorzaak. Jarenlang mochten we genieten van zijn verhalen in De Moennik. Jeu had een prettig leesbare schrijfstijl die zijn verhalen zelfs smeugig maakten. Voor redactieleden was hij een vraagbaak als het over de Heldense geschiedenis ging. Het verhaal over zijn 'cruise' naar Nederlands-Indië is nu zijn laatste bijdrage geworden. Deel 2 van dat verhaal, dat in deze uitgave is afgedrukt, heeft hij niet meer met de redactie kunnen bespreken. We zullen het voortaan zonder zijn bijdragen moeten doen. Jeu mocht 95 jaar worden.

Jeu, bedankt voor alles.

DE PATERSKER

In december 2021 is Bezónger Nr. 1 verschenen, een extra editie van De Moennik. Daarin wordt verslag gedaan van de bedelpreek die overste Meuffels van het missiehuis in Panningen honderd jaar geleden hield. Dat was onder meer het begin van de patersker. Op zondag 12 december 2021 trok deze opnieuw door Panningen. Dit keer om producten op te halen voor medeburgers die een beroep moeten doen op de voedselbank. Het was ongetwijfeld de mooiste patersker die in die honderd jaar is rondgetrokken: een oude traditionele houten wagen, getrokken door twee fraai uitgedoste Belgische paarden die met belgerinkel hun komst aankondigden. Tijdens de tocht door de straten van Panningen werd voedsel naar de kar gebracht en onder de kerktoren stond een tafel waar veel mensen dozen vol voedsel kwamen afleveren. Aan iedereen werd als aandenken een exemplaar van Bezónger Nr. 1 uitgereikt. Er was

ook belangstelling uit onverwachte hoek, namelijk van de redactie van het blad van de VFBT, de Vlaamse Fokkers van het Belgisch Trekpaard. In dit tijdschrift wordt verslag gedaan van een geslaagde actie met de Patersker, met uiteraard een serie foto's van de mooie kar en de fraai uitgedoste Belgische trekpaarden.

ANEKDOTE MARION

Vreuger

Jao vreuger, doe koos der nog van alles. Asse det allewiel zós doon, zówse opgeknuipt waere. Mer vreuger zoge die manslōj dao de lol van in en ich sjtiikum auch wel.

Vētkadees ware ut, want ich kan mich nog herinnere det ozze pap èns vertelde det zuuj mèt de kammerōj bejein ware in eur hiele jonge joare en doe hejje de auto's nog claxons. Eine van die men zèkde in die toecht en zag doe tege Math van Fons

(bekker Janssen, Végé): 'loesjter doe èns mit dien oer aan die toecht, misjien zit der gèt in?' Math lag zien oer dr veur en wat dinkse....toen woort der op die balg geknepe. De rest lut zich raoje, um maar neet verder in detail te traetje.

Zoeë auch Reijnen Al, dae makde de binnekank van 'ne hanksjoon, die aan ut stjeur van de fiets zote as ut hiel kaod waas, broehn. As de eigenaer dan de heng aan ut sjteur wojo zette, waas det un werm welkom. Det soort dinge ware doe hiel gewoeën.

ALGEMENE LEDENVERGADERING HEEMKUNDEVERENIGING HELDEN

Op woensdag 23 maart a.s. vindt een algemene ledenvergadering plaats in gemeenschapshuis 'In Kepèl', om 19.30 uur (Zaal Hub). Voor agenda en verdere informatie zie de Nieuwsbrief die in de envelop met deze De Moennik nr. 74 is bijgevoegd.

EEN HUURCONTRACT ANNO 1677

WIM HOEZEN

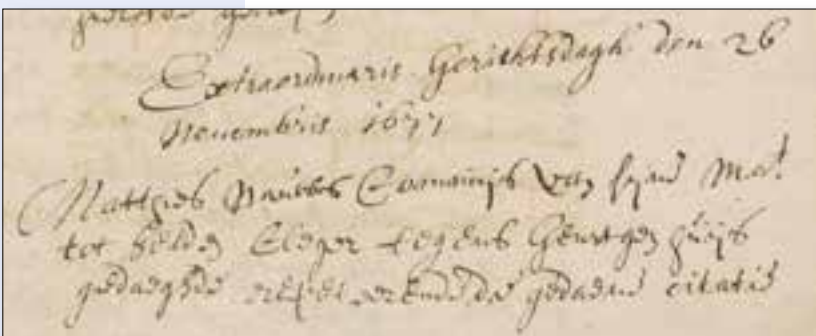
Op 26 november 1677 hield de schepenbank van Helden een buitengewone gerechtsdag. Daarbij werd een klacht behandeld van Matthies Nauws, die Geurtgen (ook Gaertgen) Huijs had laten dagvaarden omdat deze de huurovereenkomst tussen beiden geschonden zou hebben. Hier volgt een verslag van de zitting, waarbij hier en daar de oorspronkelijke tekst is gehandhaafd om het taalgebruik van 350 jaar geleden te proeven.

heeft vervolgens uit eigen beweging *onderstaen des clegers bedtstade uijt te brecken ende de sijne in de plaetse gestelt*. Weshalve Nauws nu klaagt, want *dusdaenige feijtelickheijden sijn strijdende tegens recht ende redenen ende streckende tot grooten interesse van sijne Majesteits rechten*. Ook als persoon lijdt hij daardoor grooten schaede en worden zijn belangen aangetast. En omdat zijn vrouw *int kinderbed wesende* [zijn vrouw, Gertrudis Spigels, was begin november bevallen van een dochter] heeft hij haar intussen naar *Kesseleick* moeten brengen omdat zij *tot ter doot toe krancelick is ende een laemte bekommen heeft* [in Kessel, waar de naam Naus destijds veel voorkwam, had hij waarschijnlijk familie wonen].

Nauws eist dat hij *in sijne huere volgens de bekentnisse van de gedagvaarde sal worden gemainteneert* en dat de gedagvaarde verplicht wordt *den cleger rustelijck ende vredelijck te laeten genieten ten minsten den tijt van drij maenden volgens de gemackte huere* en totdat de huur *behoorlijck aen den cleger sal sijn opgeseyt*. Verder dient Huijs veroordeeld te worden in alle *costen schaede hinder ende interesse* die de klager al geleden heeft of nog komt te lijden.

En wat heeft Huijs hierop te zeggen? Vooralsnog niets, want hij vraagt *tijt ofte uijtstel* tot de eerstkomende gerechtsdag. Hetgeen hem door de schepenen ook verleend wordt.

Helaas blijft het hier ook bij. Naar alle waarschijnlijkheid zijn Nauws en Huijs het vóór die dag onderling eens geworden. Dat scheelde dan in ieder geval weer proceskosten en boetes! ■

Illustratie

Aanhef van de huurovereenkomst

Bron:

Schepenbank Helden
inv.nr. 14. Protocollen
van de terechtzittingen
1674-1699, folio 24-26.

Matthies Nauws *commijs* van zijne Majesteit, zegt dat hij van Geurtgen Huijs heeft *gehuert* een kamer in een huis dat eigendom is van Jan Roosen en dat *binnen de heerlickheit Helden gelegen* is. Hij heeft dat *gehuurd telkens van drij tot drij maenden* en de huur steeds tijdig voldaan. Er is *geene de minste opzegging aen den cleger gedaen*. Omdat er soldaten in aantocht waren en hij daar *vreese* voor had, had hij zich met zijn vrouw teruggetrokken in *dese schansse ten huijse van den schepen Henrick Hesem* [die in 1673 getuige was bij de doop van zijn zontje] *laetende een gedeelte van sijne meubelen in sijn gehuerde camer*. Huijs

NEDERLANDS-INDIË HEEN EN WEER (2)

Als dienstplichtig korporaal kwam ik in 1949 uiteindelijk terecht in Nederlands-Indië. Het was in de tijd van de overdrachtsbesprekingen van de Nederlandse regering met de Republiek Indonesië.

JEU MERTENS †

Met vrienden gingen we in onze vrije tijd op stap, meestal naar Batavia, want in Priok (het havengebied van Batavia, red.) was, behalve een café voor zeelui nog een bamboebioscoop die vrijwel alleen door bewoners van de naast gelegen kampong bezocht werd. Op zondagmorgen gingen we naar de kathedraal van Batavia waar de Hoogmis werd gezongen door een koor van Nederlandse militairen. Wij hielden alle drie van zingen en hadden ons daar graag bij aangesloten maar het was te laat, het koor werd opgeheven vanwege repatriëring van de meeste leden. 's Avonds, als het minder heet was, gingen we af en toe wandelen langs het strand. Ik weet nog dat we een keer bij maanlicht Duitse heimatliedjes zongen o.a. 'Heimat deine Sterne'. De avond was ook de beste tijd om brieven te schrijven. Iedere week twee voor Mien, ook twee naar huis en dan nog antwoorden op brieven van ooms, tantes, en kennissen. Brieven waren het enige contact met onze dierbaren, ze hielden ons op de been. Ik had warempel familie in Batavia, Vera, een volle nicht van Mien, een dochter van ome Tiesj, de oudste broer van vader Engels. Zij woonde met man en dochttertje op de Berenlaan, een bekende straat in Batavia. De familie Wobben, zo heette de man van Vera, ontving mij zeer hartelijk, echt als familie. Ik kon er altijd binnenvallen. Er was nog een adres waar ik graag op bezoek ging, nog wel een meisje uit Helden-Dorp, Mia Jansen-Kessels, (van Krieëmer ziene Pier) getrouwd met Jan (van koster Fons oet Kepèl). Jan was stuurman op een passagiersschip van de K.P.M., de maatschappij waar ik ook wat mee van doen had. Zo trof ik Jan af en toe als zijn schip in de haven lag. Jan en Mia woonden in een groot hotel van de K.P.M., alleen bestemd voor eigen personeel. Mia was even oud als Mien. Ze kenden elkaar dus heel goed. We konden samen gezellig 'kallen' over Dörp. We zouden graag wat meer van Indië zien, maar er waren weinig mogelijkheden. We vroegen verlof om een weekend naar Bandoeng te gaan. Het werd toegestaan, maar ik moest gewapend zijn.

Ze wilden mij een geweer laten dragen maar daar begon ik niet aan, "belachelijk"! Gelukkig kon het ook met een revolver, die kon ik tenminste in mijn zak steken zodat niemand hem zag. De reis kon liftend of per spoor. We kozen voor het spoor, veel veiliger! Bandoeng ligt veel hoger, meer in bergachtig gebied. De trein werd daarom getrokken door twee stoomlocomotieven. Hij reed over viaducten en door tunnels. In een lange, steile tunnel kregen wij 't vreselijk benauwd. De twee locs moesten hard werken om er doorheen te komen, met een enorme

Foto

Op bezoek bij Vera Wobben - Engels, haar man Henk en dochter Els.

rookontwikkeling tot gevolg. We zaten in de vieze, vette rook van twee stoomlocomotieven, in een coupé zonder glas. Op het moment dat je dacht “ik stik”, werd het licht, heerlijk, weer ademen. We hebben genoten van een paar fijne dagen. De stad was veel mooier, rustiger en het was er lang niet zo heet als in Batavia. De terugreis gaf geen probleem. Eén loc kon het makkelijk af, het ging meest bergaf.

midden in het havengebied, dicht bij de schepen en het kantoor. We woonden met vier op een grote kamer, in iedere hoek een tampat (bedje) met klamboe. Weer even wennen aan vreemde kamergenoten. De tweede nacht werden we opgeschrikt door brandalarm. Het bamboe-pisangbladkamp stond in brand. Wij natuurlijk zo snel mogelijk er heen om te redden wat mogelijk was. Zo'n felle brand hadden we nooit eerder

Foto

Het bezoek bij de Heldense Mia Janssen - Kessels en haar man Jan. V.l.n.r.: Sergeant Piet van Maris, Jan, Mia, Lt. kolonel Sjef Beaumont en Jeu, allemaal Heldenaren.

OVERDRACHT

Op 29 december 1949 werd Nederlands-Indië officieel overgedragen aan de Republiek Indonesia met als eerste president Soekarno. Alle militairen zouden zo snel mogelijk terugkeren naar Nederland, in volgorde van aankomst. Dat betekende dat degenen die het laatst gekomen waren, zoals ik, het langst moesten blijven. Wij werkten gewoon door om de overdracht van zaken, diensten enz. geleidelijk te laten verlopen. Dit alles volgens de gemaakte afspraken. Onze verzorging, foerage, etc. kwam direct in handen van de republiek. De repatriëring van ons leger kwam goed op gang. Niet alleen met Nederlandse schepen, ook Engelse en Amerikaanse troepenschepen brachten onze jongens thuis. Een groot Frans passagiersschip nam 4000 van onze soldaten in een keer mee. Wij zwaaiden ieder schip met thuisvaarders uit. Het waren gevoelige momenten, wanneer varen wij naar huis? Ik moest ineens verhuizen naar een comfortabeler stenen gebouw

meegemaakt. Gelukkig kon iedereen aan het vuur ontsnappen, maar liepen sommigen brandwonden op. In een kwartier tijd veranderde het kamp in een zwarte vlakte. De brand zou zijn begonnen in de ruimte waar de baboes onze was streken, naast mijn kamer, twee dagen eerder! De eerste vijf, zes maanden na de overdracht gingen ons leven, werk en bezigheden gewoon op dezelfde voet voort. Helaas ging dat veranderen. Soekarno begon redevoeringen te houden op het Merdekkaplein (vroeger Koningsplein). Hij hitste zijn volk op tegen de Nederlanders. Vijand Japan werd ingeruild tegen Nederland als vijand. Geleidelijk, maar toch in vrij korte tijd, werd de sfeer in de stad anders, broeierig en onbehaaglijk. Het werd ons sterk afgeraden de stad te bezoeken wanneer Soekarno weer ging 'schreeuwen' op het plein. De gevolgen daarvan merkten we al snel. Ik moest eens naar de stad met een andere jongen. We namen samen een bedjha. Op een druk punt stond onze fietstaxi stil. Langs de kant

van de weg stond een groepje jonge mannen te schreeuwen. “Wat roepen die kerels?” vroeg ik aan mijn medereiziger die beter Maleis verstond. Zijn vertaling: “Rij ze maar kapot.” Hij vond het nog lollig ook. Niet mijn humor. Een week later nam ik in Batavia de tram voor een bezoek aan kennissen. De tram leek mij veiliger. Een kamergenoot waarschuwde mij voor zakkenrollers. Mijn portemonnee zat in de binnenzak van het

slikken tegen malaria bleven weg, waarschijnlijk door een corrupte ambtenaar verpatst op de passar. Een en ander is mij bijna fataal geworden.

DE BARMHARTIGE SAMARITAAN

Blijkbaar ben ik ineens ingestort of omgevallen en naar het hospitaal gebracht: malaria. Hiervan kan ik mij niets herinneren. Ook niet van de eerste paar dagen. Het voornaamste verschijnsel

jasje dat ik met de hand dicht hield. “Een knappe jongen die de beurs kan ontfutselen,” zo dacht ik. De tram was tjokvol. Men probeerde mij voortdurend af te leiden, de hand moest weg. Ineens veranderde de tactiek. Ze begonnen aan mijn arm en jasje te trekken en rukken om mijn beurs te grijpen. Toen stopte de tram. In het gedrang kon ik nog net weggelopen, met portemonnee die ik leegmaakte en ver weggooid. Tot op heden nooit meer zo’n ding gebruikt. De gevolgen van het nieuwe bewind voelden we ook in Priok. De kwaliteit van het eten ging hard achteruit. Rijst was er genoeg maar vrijwel niks anders erbij. Eieren genoeg, maar ongeveer een van de drie was bedorven, maar welk van de drie? De tafel lag bezaaid met rotte eieren. Het waren wel echte scharreleieren van vrije, loslopende kippen in en rond de kampong. Ik heb daar een lichte aversie voor scharreleieren aan overgehouden. Door de slechte, onsmakelijke maaltijden werd ik nog magerder dan ik al was. De pillen die we moesten

van malaria is hoge, lang aanhoudende koorts met veel zweten. Tijdens zo’n toestand voelde ik dat iemand mijn hand vasthield. Bij mijn bed zat een Indonesische vrouw die mij gans vreemd was. Ze zat zomaar stil bij me, tot ze zachtjes zei: “Bidden, bidden dat je beter wordt. Ik ook voor je bidden.” Voor ze wegging vroeg ze nog: “Heb je een rozenkrans?” Een of twee dagen later kwam ze mij een rozenkrans brengen. Wie was deze vreemde vrouw? Het bezoek van deze vrouw is voor mij een bijzondere ervaring geweest, waar ik dankbaar aan terugdenk. Een variant van het evangelieverhaal: ‘De barmhartige Samaritaan’. We lagen met vier man op een zaaltje. Een jongen met brandwonden en de anderen hadden een geslachtsziekte opgelopen. Die twee jongens kregen die dag bezoek van twee vrouwen die door hen een of meerdere keren waren bezocht, waardoor ze in dit hospitaal verzeild waren geraakt. Het was een van deze vrouwen die aan mijn bed was komen zitten en mijn hand had vastgehouden.

Foto

Na een redevoering van Soekarno. Jeu staand derde van rechts.

Foto
Een Indische schone
loopt Jeu voorbij.

Geleidelijk m inderde mijn koorts, krabbelde ik weer wat op en kon weer een beetje eten, maar echte eetlust had ik nog niet, al deed de verpleging nog zo haar best om mij met de lekkerste hapjes aan het eten te krijgen. Mijn gewicht lag beneden de 50 kg. Regelmatig werd mij ter controle een bloedmonster afgenomen door een dokter of verpleegster. Op een morgen komt een Javaanse jongen, gewapend met injectiespuit en reageerbuisje opgewekt onze kamer binnenstappen. Hij zou dat karweitje wel even opknappen. Na een paar ‘missteken’ lukte het om de spuit te vullen met mijn bloed maar leegdrukken in het glazen buisje wilde niet lukken. Hij zette de spuit, met het buisje over de naald, tegen zijn buik en drukte uit alle macht, met afgrijselijk gevolg: de naald schoot door het buisje en ik kreeg het bloed helemaal terug op mijn hemd. De jongen liep weg en liet zich niet meer zien. Een verpleegster, die kwam toegelopen schrok hevig en riep: “Wat is hier gebeurd?” “Een kleine, uit de hand

gelopen operatie,” vertelde ik haar, “Ik heb toch liever iemand met wat meer ervaring.”

NAAR HUIS

Onverwacht kwam tot mijn grote vreugde, de Albatros binnenvliegen, zo noemde men het bericht ‘terug naar huis’. Over tien tot twaalf dagen kon ik met de Tabinta huiswaarts varen. Men wilde mij niet laten gaan, ik was veel te zwak en te mager. Ik zou ongeveer een maand naar een rusthuis gaan om bij te komen en aan te sterken. Mijn reactie op dat besluit: “Vier weken op een boot is voor mij de allerbeste revalidatie, dat weet ik zeker.” Ik heb het pleit, na veel praten, gewonnen en mocht twee dagen later naar Priok vertrekken. Na het verlaten van het hospitaal kreeg ik voor het eerst na maanden echt zin om te eten en die eetlust bleef. Tien dagen later vertrok de boot. De Tabinta was een oud vrachtschip, primitief ingericht voor troepentransport. Toch beloofde de reis comfortabeler te worden

dan de heenreis. We waren met bijna 1000 passagiers, op de Grote beer met 2000. Bovendien konden we douchen met gewoon water. Ik trof Jo Vrinzen en nog enkele bekenden. De terugtocht van de 'cruise' is gezelliger verlopen dan de heenreis. We maakten een tussenstop bij het eiland Ceylon, heet nu Sri Lanka. Onze boot bleef een paar honderd meter van de haven liggen. Wij mochten aan land, in de stad Colombo een paar uur passagieren. We hoefden niet te zwemmen, maar werden met motor- en roeiboortjes aan land gebracht. Met vier man troffen wij een bootje dat lek was. Het was voorzien van reddingsmateriaal in de vorm van lege conservenblikken waarmee wij moesten blijven hozen. We hebben met ons vieren een paar uur rondgezworven door Colombo, zonder veel te zien; het was veel te heet, erger dan Indonesië. We waren blij toen we terug waren op de Tabinta. Ik zou wel kunnen opscheppen bij mijn kleinkinderen: "Opa was eens in Sri Lanka"... Van de reis is niet zoveel te vertellen. We zijn langs dezelfde weg teruggevaaren. Mijn revalidatie verliep heel voorspoedig: ik kon goed eten, voelde mij vitaler en had weinig last van zeeziekte. Op de Middellandse zee wachtte ons nog een bijzondere verrassing. Enkele bemanningsleden waren bezig dikke touwen te spannen over het dek. Wij vroegen: "Waarvoor dienen die touwen?" "Anders waaien jullie bij storm van het dek af." "Wanneer komt die storm," wilden wij weten. "Om vier uur," kregen we te horen. Het leek of hij op bestelling kwam, om half vier begon het flink te waaien en om vier uur

stormde het hevig. Huizenhoge golven sloegen over het dek. Dankzij mijn ervaringen van de heenreis ben ik er redelijk doorheen gekomen. We verlieten de Middellandse Zee en voeren langs de rots van Gibraltar de Atlantische oceaan op. De Golf van Biskaje gedroeg zich gelukkig tamelijk rustig, geen last van gehad. Het einde van de 'cruise' kwam in zicht, na een jaar en vier maanden! Ik kan mij niets herinneren van de aankomst in Nederland, het zal wel 's nachts zijn geweest. Tussen negen en tien gingen we van boord. Heerlijk, na vier weken weer vaste grond onder de voeten. Het was geen warme ontvangst te noemen, die koude winterdag in december in Nederland. De bus die ons thuis zou brengen stond al klaar. We vertrokken omstreeks tien uur. De chauffeur moest iedere man aan huis afleveren, dat betekende heel veel omrijden en dat zonder navigatie. De verwarming van de bus was defect. Het werd een lange, kille reis, om nooit te vergeten. Het was half zeven toen ik thuis arriveerde. Mijn familie en Mien natuurlijk, zaten al uren te wachten. Het weerzien was blij en gelukkig maar toch ook emotioneel, omdat iedereen schrok van mijn mager lijf en gezicht. Dat viel mij tegen, want van vijf weken lang goed eten moest ik toch aangekomen zijn. In de 'grote kamer' stond de tafel gedekt en ik kreeg een plaats tussen moeder en Mien. Ik was hongerig en koud, maar niet lang meer. De kolenhaard scheen vuurrood en te midden van mijn familie, met Mien, kwam nog een warm en weldadig gevoel over me heen: "Ik ben thuis!" ■

Foto's:

- *Collectie Jeu Mertens*
- *Collectie familie Absil-Mertens*
- *NIMH-beeldmateriaal*

Foto

De Tabinta.

BLAUWVERVERSTRAAT EN WEVERSWEG

In de jaren tachtig, wanneer de Riet volop in ontwikkeling is, wordt er indirect toch tegemoetgekomen aan de wens van Frans van Dooren. Vroeger woonden er aan de 'Kromstraat', tegenwoordig de Ruysstraat en Van Hövellstraat, veel wevers en blauwververs. Vaak is het een combinatie van beide beroepen, zoals ook de grootvader van Frans van Dooren wever en blauwverver was, die thuis uitgeoefend worden. Het is eigenlijk een verlengstuk van de huisarbeid.

De ruwe wol komt van de boeren die op de heide rond Helden schapen houden. De wol wordt, na een uitgebreid was- en kamproces, tot draden

men tot diep donkerblauw, bijna zwart komen. En kleding laten verven is veel goedkoper dan het kopen van nieuwe kleding. Door de opkomst van de textielindustrie verdwijnt het spinnen, weven en blauwverven als huisarbeid.

SERVAASHOF

Rond 1800 wordt er door Servaos Smolders, gehuwd met Petronella Knippenberg, in de Riet een veldkapelletje gebouwd ter ere van Sint Servatius, zijn beschermheilige. In het kapelletje wordt een houten beeld van de heilige geplaatst, volgens overlevering een prachtig antiek beeld. Volgens Frans van Dooren is het beeld rond 1900 door pastoor Jeuken uit het kapelletje gehaald

Foto's:

De huidige
St. Servaaskapel
(Rieterkepelke) met
het beeld van
St. Servatius.

gesponnen, meestal door de vrouwen. Dan is het de beurt aan de wever om er stof van te weven.

Tot slot geeft de verver een kleurtje aan het stof. Als verfstoffen worden o.a. gebruikt: wouw (Reseda luteola) voor gele verfstof en wede (Isatis tinctoria) of indigo voor blauwe verfstof.

Een blauwverver is iemand die, gebruikmakend van wede, indigo of later het synthetische indanthreen (voor onze spijkerbroeken) het stof blauwverven. De blauwverver bereidt zijn verfstoffen in grote ketels kokend water, waarin de stof urenlang met lange stokken wordt rondgedraaid. Wanneer de kleur zich aan de stof heeft gehecht, wordt deze zorgvuldig uitgespoeld en buiten aan palen te drogen gehangen.

Ook bestaande kleding wordt geleverd, bijvoorbeeld ten tijde van rouw. Met blauwverven kan

en voor goed geld verkocht aan een antiquair. Het beeld wordt vervangen door een beeld van de heilige Antonius, zonder daar de nazaten van Servaos Smolders van in kennis te stellen.

Tijdens de ruilverkaveling in de oorlogsjaren wordt het kapelletje enkele tientallen meters naar het westen verplaatst. De heer Hermans van de Stogger zorgt voor een nieuw Servaasbeeld dat tijdens een plechtige processie in de verplaatste kapel wordt geplaatst. In de jaren zestig wordt het kapelletje geteisterd door vandalisme en besluit de gemeente het af te breken.

In de jaren tachtig komt er in de Riet de Servaashof, een eerbetoon aan Servaos Smolders of aan Sint Servatius laat ik in het midden, en in 1987 wordt in het Rieterpark de Rieterkapel/Servaaskapel herbouwd. ■

Bronnen:

- *Correspondentie tussen Frans van Dooren en Gemeente Helden, d.d.: 21-02-1976, 08-03-1976, 18-03-1976, 24-03-1976*

- *Raadsbesluit gemeente Helden d.d. 16-05-1977.*

VERHAAL UIT 'DEN VREEMDE'

In 'Achteraf Bekeke' in De Moennik nr. 73 opperde Carien Kusters het idee om lezers van buiten Helden hun verhaal te laten vertellen in De Moennik. Zij zegde zelf toe de eerste bijdrage te verzorgen. Wellicht inspireert dat andere lezers van buiten Helden hun verhaal aan het papier toe te vertrouwen. De redactie ziet jullie 'proza' met belangstelling tegemoet. Hier volgt het verhaal van Carien.

CARIEN KUSTERS

Foto's v.l.n.r.

- Carien en haar man op 'vakantie' in Helden-Dorp.
- Het ouderlijk huis van Carien anno 2021.
- Gebroeders Frans en Tjeu Niessen.
- Sigarenbandje Genie.
- Tjeu Niessen.

Ik heb onlangs de redactie van De Moennik benaderd met het idee oud-Heldenaren, tevens leden van de Heemkundevereniging Helden, die "in den vreemde" terecht zijn gekomen, te benaderen met het verzoek om eens een stukje proza te produceren met name over hun al dan niet nog bestaande band met Helden. Zoals dat dan meestal gaat als je je vinger opsteekt...ben je meteen de eerste!

Mijn naam is Carien Kusters (geh. Van Zon), 65 jaren jong en woonachtig in Dongen. Mijn wieg(je) stond in het gouden bouwjaar 1955, op de Vosberg in Panningen, alwaar mijn ouders een boerenbedrijf bestierden. Later schakelden mijn ouders over naar de fruitteelt, wat inhield dat de ouderlijke woning te midden van een boomgaard lag van ongeveer 6 ha., bestaande uit laagstam met appels en peren.

De naam Kusters zal bij vele Heldenaren niet onbekend in de oren klinken. Mijn vader Jac is vele jaren dirigent geweest van het herenkoor in

de O.L.V. van Zeven Smartenkerk te Panningen en mijn moeder Elly jarenlang organiste in diverse kerken in Helden en omstreken. Tevens was zij dirigente van het dameskoor in eerdergenoemde kerk te Panningen.

Mijn moeder, Elly Niessen, was de dochter van Tjeu Niessen, een naam die vooral bij de oudere Heldenaren nog wel herinneringen zal oproepen. Mijn opa Tjeu had samen met zijn broer Frans een sigarenfabriekje in de Molenstraat in Helden. Twee gebroeders Niessen dus, waaruit de naam "GENIE" is ontsproten voor het fabriekje.

Mijn opa werd op zondag 8 oktober 1944, samen met een groot aantal Heldenaren, bij razzia's door de nazi's opgepakt en voor dwangarbeid naar Duitsland gedeporteerd. In die tijd was opa tevens organist in de Lambertuskerk in Helden. Omdat de kerk vervolgens zonder organist zat heeft mijn moeder Elly op 13-jarige leeftijd (!) opa's functie als organist overgenomen, totdat hij terug was uit

Duitsland. Een stukje Heldense geschiedenis dat in mijn jeugd veel ter sprake is gekomen thuis. Na mijn lagere school en middelbaar onderwijs in Panningen te hebben afgerond, heb ik een verpleegstersopleiding gevolgd in Sanatorium 'Hornerheide' te Horn. Na afronding hiervan heb ik op 19-jarige leeftijd het pad van de liefde gevolgd en ben in het Brabantse Dongen terecht gekomen. Dongen is gelegen in de driehoek Tilburg, Oosterhout, Breda, en heeft 25.000 inwoners en

om te fietsen ('memories tour'). Ook de aanwezigheid van een stuk landbouwgrond in Panningen, in eigendom bij mijn broer en zussen, zorgt voor de nodige bemoeienis. Als er tijdens mijn werk contacten zijn met patiënten uit de omgeving van Helden, schakel ik nog steeds moeiteloos over op "plat kallen", iets wat blijkbaar tijdloos is!

Op enig moment kwam mij ter ore dat de Heemkundevereniging Helden enkele malen per jaar

bestaat uit de kernen Dongen, Klein-Dongen, Dongen-Vaart en 's-Gravenmoer. Dongen grenst in het noorden aan polderland, in het zuiden aan een bosrijk gebied en ligt op 5 km. afstand van vliegbasis Gilze-Rijen. Ik heb in de loop der jaren gewerkt in een ziekenhuis (Raamsdonksveer), een verpleeghuis (Dongen), ziekenboeg van een abdij (Oosterhout 12 jaar), als wijkverpleegster in Dongen en de laatste 13 jaren als doktersassistente in een kliniek in Tilburg.

Hoewel ik dus al 46 jaren in het Brabantse Dongen vertoef, op 100 km. afstand van Helden, ben ik me altijd "Kepèlse" blijven voelen en hebben we, mijn man en ik, gedurende al die jaren vele kilometers gemaakt richting mijn geboortegrond. Enerzijds omdat mijn ouders, broer en zussen daar woonachtig waren, maar ook de oogsttijd, het nodige lief en leed, vakanties, etc., zorgden ervoor dat de "Heljese" band stevig intact bleef. Ook onze twee kinderen zijn nog in Panningen gedoopt. Ieder jaar komen we nog een aantal dagen in Helden e.o.

een clubblad verspreidt. Ik heb toen geïnformeerd of dit ook buiten Helden werd bezorgd. Na bevestiging heb ik me meteen aangemeld. Ik heb er geen idee van hoelang ik al lid ben, maar dat zal ongetwijfeld ergens zijn vastgelegd. Ik lees genoemd blad met veel interesse en zit nogal eens met een vergrootglas de foto's te bekijken, omdat ik meen iets bekends te bespeuren. Het zal ongetwijfeld bij het ouder worden horen, dat de belangstelling voor de historie van mijn geboortegrond groeit. Zo zie je maar, dat de band met mijn geboorteomgeving na al die jaren niet is bekoeld en met name ook het verleden me nog altijd blijft boeien. Voor mijn gevoel voorziet genoemd tijdschrift De Moennik duidelijk in een behoefte bij vele (oud) Heldenaren. ■

Ik hoop dat mijn initiatief om dit stukje te schrijven navolging vindt!

Foto's:

- Ouderlijk huis - Wim Daniëls;
- Genie - PeelenMaasNet.nl;
- Carien op 'vakantie in Helden-Dorp' - Carien Kusters
- Archief Heemkundevereniging Helden

OP VAKANTIE IN EMMAUS

Heel oude mensen noemen het 'Gietenhoof', voor de iets oudere mensen is het 'Patershoof' en jonge mensen kennen het alleen als 'Recreatiepark Beringerzand'. Op de website van Beringerzand wordt met enige trots vermeld dat dit terrein het oudste recreatieoord van Nederland¹ is. In de regel wordt 'Recreatieoord Hoek van Holland' aangemerkt als het oudste vakantiepark in Nederland. Dat park werd in 1923 geopend door de gemeente Rotterdam². De voorloper van Beringerzand bestond toen al bijna 20 jaar.

RAF JANSSEN

Jeugdfoto
van H el ne
Bos-Kwarten

Kanttekeningen

¹ Zie <https://www.beringerzand.nl/nl/over-beringerzand/geschiedenis/>

² Zie <https://www.dehoutenkampeerstad.nl/oudste-vakantiepark-van-nederland>.

Eind 1904 kopen de paters Lazaristen het landgoed 'Gietenhof'. In 1908 wordt de offici le naam van het park 'Emmaus', maar in de volksmond wordt het terrein 'Patershoof' genoemd. De studenten die in het Missiehuis St. Jozef te Panningen voor priester studeren, gebruiken het park om hun recreatiedagen door te brengen. Naast een groot centraal gebouw dat er nu nog steeds staat, bouwen de studenten in de loop der tijd een aantal huisjes, een beugelbaan, een grot en een amfitheater. Ook leggen ze een voetbalveld aan en graven ze een zwembijver. Dat zijn voorzieningen waarvan ook de jeugd van de omliggende dorpen kan genieten, met name tijdens de zogenaamde 'Emmausdagen' voor de schoolkinderen van de omliggende dorpen. Een keer per jaar organiseerden de priesterstudenten een sportdag voor de zesdeklassers van de lagere scholen. Veel mensen hebben daar ongetwijfeld nog een goede herinnering aan. Minder bekend is dat het park

niet alleen door de paters gebruikt wordt om te recre ren. In de zomermaanden, als de priesterstudenten voor een project van de Internationale Bouworde, een stage in een ziekenhuis of voor een andere vakantie-activiteit elders verblijven, nemen familieleden en bekenden van de paters bezit van het park om hier enkele weken vakantie te vieren. Iemand die daar heel goede herinneringen aan heeft is mevrouw H el ne Bos, thans woonachtig in Egchel. In een gesprek met Raf Janssen haalt zij herinneringen op uit haar jeugd.

"In mijn jeugd hebben wij vakantie gehad op Emmaus. Dat moet begin jaren zestig zijn geweest. We hebben daar verschillende jaren vakantie gevierd. Dat we in Emmaus terecht konden, werd geregeld door onze heeroom, Jan Keulen. Dat was een broer van mijn moeder. Hij was geen Lazarist, maar ik vermoed dat hij wel erg betrokken was bij het missiewerk van de paters en dat

hij daardoor goede contacten had met de Lazaristen. Hij heeft jarenlang gewerkt als moderator van ambachtsscholen en naderhand is hij benoemd tot pastoor-deken in Schinnen. Via heerom konden wij een aantal weken vakantie vieren in Emmaus. Wij trouwens niet alleen. Behalve mijn moeder had heerom nog enkele zussen en een paar broers. Die kwamen dan ook naar Emmaus op vakantie. En er waren ook nog andere families. Dat was altijd veertien dagen in de zomer gezellig samen zijn met z'n allen. Een prachtige tijd. Heerom kwam ons thuis ophalen met een Volkswagen-kever. Dan moesten er spullen mee, voor veertien dagen voor een gezin van vijf

ging iedereen naar zijn eigen huisje. Wij gingen dan vaak zwemmen in de grote vijver. Daar heb ik zwemmen geleerd. Er was ook een grot, de Lourdesgrot. Dat was voor ons kinderen erg spannend. En één keer in de week hadden we kampvuur. Dan werd op gitaar gespeeld en gezongen. Melk en eieren gingen we halen bij de boerderij van Verstegen en we liepen langs de weilanden naar Everlo om bij Broekmans brood te halen. We hebben daar een geweldige tijd gehad."

In de loop van de jaren zestig wordt Emmaus steeds minder gebruikt door de paters. De helft

personen. Dus die auto was tjokvol gestouwd. Zo gingen wij naar Emmaus. Verdeeld over het park lagen daar een aantal huisjes. Wij hebben twee jaar in het huisje gewoond met de naam Benfica en één jaar in een huisje dat wij vanwege het rieten dak de negerhut noemden. Het was een paradijs voor ons als kinderen: een geweldig groot terrein waar je kon lopen en spelen waar je wilde, een zwembijver, nog een vijver met een amfi-theater, een beugelbaan en een groot speelveld. Overdag had ieder gezin een eigen huisje, maar 's avonds kwamen we bij elkaar in het hoofdgebouw, want daar sliepen we ook, met alle gezinnen samen, want in de huisjes stonden geen bedden, die waren daar te klein voor. Op de zolder van het hoofdgebouw had ieder gezin een eigen ruimte die met gordijnen was afgemaakt. In het hoofdgebouw werd ook gekookt. Dat gebeurde door mijn moeder en mijn tantes. Daar werd ook gegeten aan een heel lange tafel. De dag begon 's morgens met een mis in de kapel en dan gingen we naar beneden om te ontbijten. Daarna

van de studenten is inmiddels vertrokken naar Eefde waar de beginjaren van de priesteropleiding naartoe zijn verplaatst en de studenten die nog in Panningen zijn gaan steeds meer deelnemen aan recreatie-activiteiten bij verenigingen in omliggende dorpen, zoals voetbalclubs en zangvereniging. In 1965 wordt de 'Levensschool Helden' gevestigd in het hoofdgebouw van Emmaus. In 1966 richten een aantal congregaties het Theologisch Instituut Eindhoven op. Voortaan gaan de priesterstudenten daar les volgen en in 1968 verhuizen ze van Panningen naar Eindhoven. Na 65 jaar komt daarmee een einde aan de priesteropleiding in het Missiehuis te Panningen. De Levensschool verhuist in 1969 van Emmaus naar het recreatiegebouw van de studenten in het klooster te Panningen. In dat jaar wordt Emmaus ook verkocht. Dat is het einde van Patershof en het begin van Camping Beringerzand. ■

Foto's v.l.n.r.

- Aankomst op Emmaus bij hoofdgebouw.
- Huisje type Baltimore.
- Huisje type Benfica.
- Grasmaaien door Paters Lazaristen.

Foto's collage v.l.n.r.

- Vakantiebungalow type Baltimore.
- Brede laan.
- Visvijver.

Foto's:

- Archief familie Bos-Kwarten
- Archief Missiehuis St. Jozef

NAOR DE JAORBEURS

Hiel vreuger waas der in Helje, ich bedoel in Kepèl, 'n jaorbeurs. Det waas toen get bezóngers en dao waas good óvver naogedaoch, want Pius Reijnen waas 'ne mins van: Te vreug gedaon en te laat bedaoch, heet mennigein in 't leid gebraoch.

Mèt de vastelaovend hejje de minse tied. Dus paterde ze sjmanjigs nao de merret waar de paerdekeuring plaatsvóng en vergapde zich aan de praachtige Belze, mèt hun sjoëne hame van haammaekerej Keiren.

Op deesdig bezóch me dan de groeëte jaormerret in Kepèl. Dao koos se dich de ouge oetkieke. Neet allein op de vieëmerret, waar de boore eur verkes verkoochten. Nateurlik prebeerde ze get van de pries aaf te tróggele veurdet ter in de heng geklatst woort en de koup bezaegeld waas.

Mer ouch op de versjillende tentoeënsjtèllinge in de zale van De Klòmpe, Trines Sjang en de jongessjoeël. Mennige boor kwaam dan dök neet wiejer dan de toog in 't kefee. As hae dan thoes kwaam gójde hae de kips nao bènne en as die neet truuk kwaam, dan koos hae ouch nao bènne.

Mer 't belangriekste door de jaore haen waas toch de paerdekeuring op de jaorbeurs. Daorum nów inkele Heljese weurd en sjpraekweurd óvver paerd.

WIM DANIËLS

HELJESE SJPRAEKWEURD:

- As 'n paerd de krub naolöpt, det dougt neet – *wordt gezegd van een te trouwlustig meisje.*
- Aochter 'n paerd vloke ze allemaol – *in eenzelfde situatie reageert iedereen hetzelfde.*
- Det paerd sjteit d'r neet veerkentjig op – *dat paerd loopt kreupel.*
- Ein paerd en 'nen oos mot me neet vur dezelfde ploog sjpanne – *dat past niet bij elkaar.*
- Woe ein mager paerd ès en 'ne vetten hónk, ès 't good vreje – *waar het paerd hard werkt, heeft men veel akkerland en is er door welstand ook overvloedig voer voor de hond: dus ook goede kansen voor een mooie bruidsschat.*
- Me kan 'n paerd neet loupending besjlaon – *goed werk kost tijd.*
- 't Paerd det de haver verdint, kriegt ze dök neet – *stank voor dank krijgen.*
- Hae heet 't getuug in de kaos gehange – *hij is gestopt met werken.*

HELJESE WEURD:

aafzjwense - het couperen van de staart van een paard

aochterbóks - achterhaam van paardentuig

Belsj paerd - Belgisch trekpaard

geheumer - zacht gehinnik van een paard

getuug - tuig bij een paard

haam - paardenstel

haamvaos - haamvast paard/betrouwbaar

harop (uitroep) - paard moet linksaf

helchtersjtrank - lederen leidsel voorzien van een kinketting, die recht aan het bit van het paard gehecht zit

hoeëgsjomp - kopspijker voor hoefbeslag

hoefsjaag - paardenspoor in zandweg

hot op (uitroep) - paard moet rechtsaf

hutsjal - geraamte waarin het paard beslagen werd

huuptruuk - aansporing voor paard als het achteruit moet

juterklaos - iemand die ruw paardrijdt of dieren opjaagt

juuh - stopsein voor paard

kappesoen - hoofdstel van band of touw gemaakt voor veulen

klabattere - geklepper van woest rennende paarden

klater - op hol slaan van paard of vluchten van mens

klatse of kladze - met de zweep knallen

kloter - koperen bel aan paardenhaam

kopsjtök - hoofdstel van een paardentuig

krubbebieter - paard dat veel aan de voerbak staat/mopperaar

leis - leidsel voor paard

loesjterklap - oogklep van paard

meulepaerd - zwaar trekpaard/ ook dikke vrouw

moek - paardenziekte aan de hoeven

paerd - paard

paerds - bronstig bij paard

peitsj of sjmik - zweep

perskaemerke - kamertje waar de paarden knecht sliep

perskop - paardenkop

rooskamp - paardenborstel

sjaagreem - riem onder buik van paard zodat kar niet kan opkiepen

verhame - het paard aanspannen

vering - een volledig opgetuigd paard

wintjele - paarden die over de grond rollen/wentelen

Bron:

*'t Woordebook van Helje***Foto**

Jaarbeurs met paardenkeuring op de Markt in Panningen in 1920.

Foto:

Wim Daniëls, Internet
PeelenMaasnet.nl

GEBAK- EN SUIKERKRAAM

WIM DANIËLS

Gebak- en Suikerkraam tijdens een van de jaarbeurzen in Panningen tijdens de jaren twintig van de vorige eeuw. De kraam is opgebouwd voor de ingang van de oude parochiekerk van O.L. Vrouw van Zeven Smarten, die in de jaren dertig is afgebroken.

Tijdens de jaarbeurzen in Panningen werd door de Sociëteit Vriendenkring ook geld ingezameld voor een goed doel, in dit geval voor het Groene Kruis ter bestrijding van de tuberculose, een epidemie die in het begin van de vorige eeuw veel slachtoffers maakte. In 1920 tijdens de tweede Jaarbeurs bedroeg de opbrengst voor het Groene Kruis 1000 gulden, in die tijd een enorm bedrag.

Wie er op de foto staan afgebeeld is ons niet bekend. Wellicht dat een van de lezers het wel weet! Zo ja, dan graag een berichtje naar:

redactie@moennik.nl

Foto:

PeelenMaasnet.nl,

Heemkundevereniging Helden

(jaren twintig vorige eeuw)

HET DEPORTATIEVERHAAL VAN EEN SEMINARIST (2)

JOS KEIJMES, naar het boek van Herman Hermans

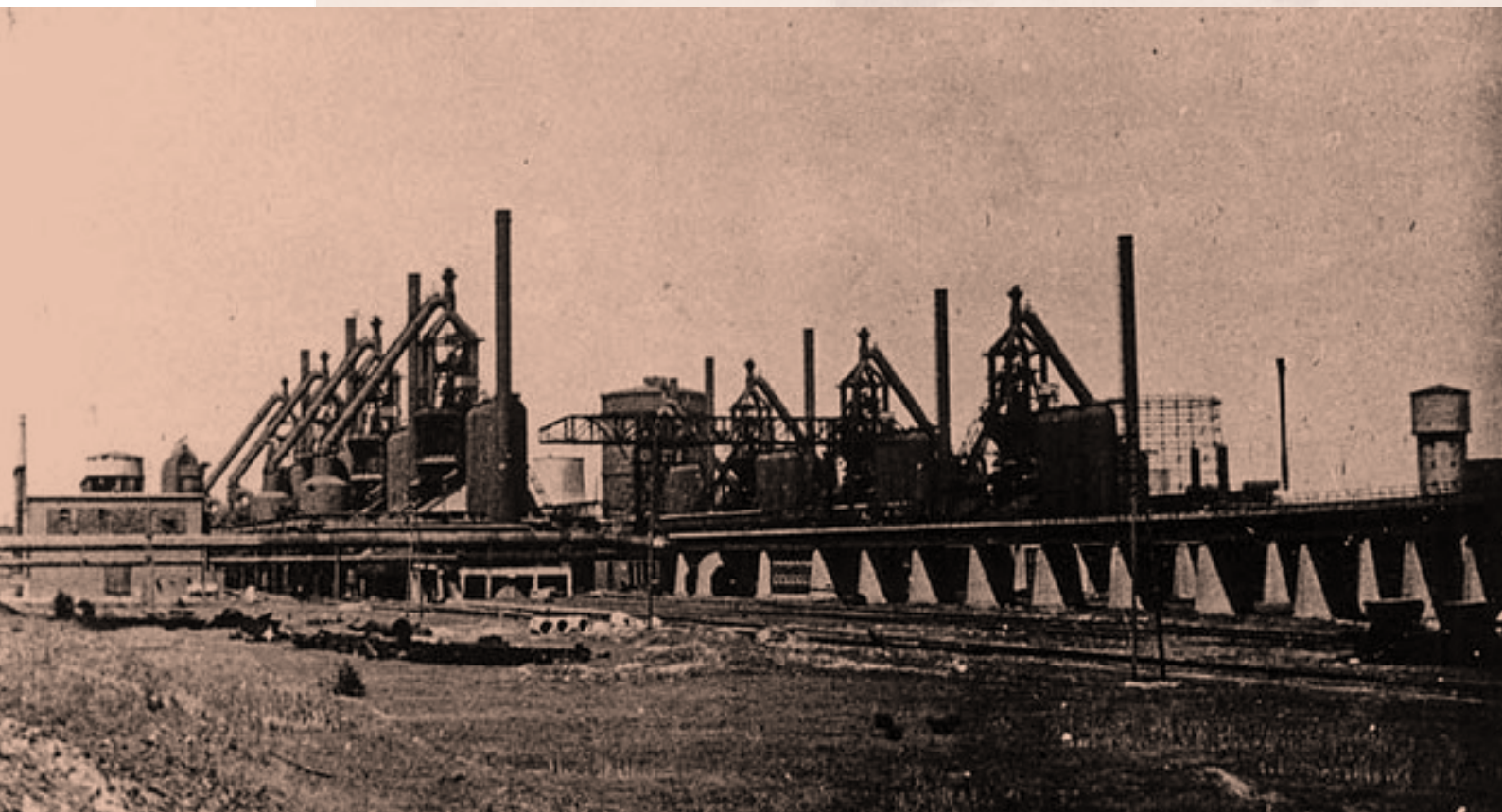
DE STAD

Op vrije middagen trekt Herman wel eens naar de stad, waar de Kreuzkirche een vaste pleisterplaats wordt. Honderden middeleeuwse vakwerkhuisen sieren de oude centra rond de Andreas- en Lambertuskerk. Af en toe marcheert de Hitlerjugend met veel tromgeroffel en trompetgeschal door de straten. Steeds vaker worden zijn wandeltochten afgebroken door luchtalarm en moet hij zich terug haasten naar het ziekenhuis. Vanaf januari 1945 kent hij geen vrije middagen meer. Ook een normale nachtrust komt niet meer voor.

of vier groepen vliegtuigen laten hun bommenlast vallen op het goederenstation, het aangrenzende woongebied en op de oude stadskern. Er vallen honderden doden. Inwoners proberen de stad te ontvluchten.

Eind februari krijgt Herman onverwacht bezoek van drie dorpsgenoten, te weten: Giel Beumers, Wullem Dorssers en Jan Knapen, alle drie uit de Kerkstraat. Vanuit de Hermann Göring-Werke te Salzgitter-Watenstedt ('de hel van Watenstedt') zijn ze overgeplaatst naar Hildesheim, samen met zo'n dertig tot veertig man uit Helden en omgeving. Tijdens de twee dagen dat ze onder-

*Met dank aan:
Ria Hermans-
Heiligers,
Henriëtte Segers-
Hermans,
Maarten Hermans.*

Af en toe krijgt Herman de kans om met de rector mee te luisteren naar een kortegolfzender die heel precies aangeeft wat er in beweging is op een hoogte van enkele duizenden meters boven Nederland en Noordwest Duitsland. Deze zender maakt geen geheim van de sterkte van de 'vijand'.

Op 22 februari krijgt de stad Hildesheim te maken met een geweldig bombardement. Drie

weg zijn, hebben ze geen eten gehad: "Wer nicht arbeitet, der isst auch nicht." Daarbij komt dat de totale afwezigheid van communicatie met het thuisfront zwaar begint te wegen. Herman krijgt heel wat verhalen over mensonterende werk- en leefomstandigheden te horen. Hij ervaart het onvermogen om vanuit de situatie waarin hij zelf verkeert, aan al die mensen bijna geen hulp of verlichting te kunnen bieden.

Op 14 maart wordt ook het ziekenhuis zwaar getroffen. Naast de zuidvleugel ontploft een bom en brandbommen zorgen ervoor dat de wasserij en diverse opslagplaatsen, o.a. van medicijnen en verbandmaterialen, volledig verloren gaan.

LANGE GIEL

Enkele dagen later wordt Herman geroepen omdat voorbij de poort van het ziekenhuis 'ein Holländer' ligt. Hij kan niet meer lopen en huilend stamelt hij dat een Duitser hem geslagen heeft omdat hij niet meer in staat was om te werken en dat hij op handen en voeten vanuit het stadscentrum naar het ziekenhuis is gekropen, zonder hulp! Het is Giel Vestjens. Alsof hij een kind is draagt Herman hem naar binnen. Hij is vel over been en lijdt hevig aan diarree. De luizen kruipen over zijn lijf. Hij is weerloos. Niets kan hem meer helpen, geen warm bad, geen schoon bed of aanhoudende zorg. Giel

heeft heimwee naar zijn dierbaren. Hij wil naar huis. Het is een onvervulbare wens. Op 25 maart sterft Giel.

RAMPDAG

Op 22 maart verblijven het personeel en de zieken weer in de kelder. Er klinkt een angstaanjagend fluiten en gieren van omlaag suizende bommen. De grond beeft, de muren schudden. Mensen

bidden, huilen en gillen. Anderen zwijgen en omklemmen elkaar in doodsangst of in berusting. Wolken stof en kalk vullen de kelderruimte. Als het stil is waagt Herman zich met enkele verpleegsters naar buiten. Het ketelhuis is weggeslagen en één hoek van het ziekenhuis staat in lichterlaaie. De brandweer uit een naburig dorp klaart uiteindelijk het bluskarwei. Alle 580 patiënten worden geëvacueerd. Heel de stad brandt. Het bombardement heeft uiteindelijk aan ongeveer 1700 mensen het leven gekost. Eén van de opvangplaatsen waar de zieken na de evacuatie zijn ondergebracht is ingericht in Neuhof, een dorpje zo'n vier kilometer buiten de stad. Dat wordt Herman toegewezen als 'afdeling'. Samen met Jan Hanraets wordt hij toegevoegd aan de nachtbewakingsdienst.

Op 28 maart wordt het ziekenhuis weer door twee bommen geraakt en daarbij worden zes zusters gedood. Er wordt meteen gewerkt aan het herstel, zodat er weer zieken opgenomen kunnen worden.

7 APRIL 1945

Tijdens een onverwachte vrije dag wandelt Herman met enkele zusters en lekenverpleegsters (voorzien van een Rode Kruisband) naar een dorpje ten zuidoosten van Hildesheim, Itzum. Plotseling is er alarm. Ze vluchten een schuur in en wachten af. De ene formatie bommenwerpers na de andere dondert over het dorpje heen. Als het geluid is weggestorven en ze de straat weer op gaan, zien ze over de smalle dorpsstraat een onafzienbare kolonne tanks aankomen. Uit de koepels wuiven Amerikanen, blanken en kleurlingen, de bevrijders! Ze krijgen chocolade, kauwgum en sigaretten. Als de Amerikanen 's avonds het ziekenhuis controleren moet Herman optreden als tolk, omdat geen van de zusters Engels spreekt.

Enkele dagen na de bevrijding worden zes Nederlanders binnengebracht, waaronder Jan Kuipers uit Grashoek. Verhongerd en vreselijk mager. Hun kleren zijn grijs en beweeglijk door de luizen. Ze zijn totaal uitgeput en het leven stroomt letterlijk uit hen weg. De zusters doen er alles aan om het lijden te verzachten. Binnen een paar dagen is in de kamer waar de zes verblijven de dood vijfmaal overwinnaar. Alleen 'Kupers Jan' wint het gevecht!

NAAR HUIS?

Al gauw blijkt dat dat de Nederlanders het naar huis gaan voorlopig kunnen vergeten. Noord-Nederland is nog niet bevrijd en Zuid-Nederland kan de opvang van gedeporteerden nog niet verwerken. Zij die het proberen komen niet erg ver.

Foto links

De Hermann Göring Werke

Foto rechts

Giel Vestjens

Bij rivierovergangen worden ze tegengehouden. Herman en Jan besluiten daarom het werk in het ziekenhuis voort te zetten, totdat bevoegde instanties zeggen dat ze naar huis en haard kunnen terugkeren. Veel Duitsers schijnen daarbij niet te beseffen dat dwangarbeiders, gevange-

THUISREIS

Op 10 of 11 mei horen de Nederlanders dat ze ook worden gerepatrieerd. De zusters in het ziekenhuis hebben weinig begrip voor dit 'snelle' vertrek. Ze nemen afscheid van iedereen waarmee ze de laatste zes maanden van de

Foto

Doorkijk op de Andreaskirche (Zielpunkt).

Illustratie

De gehangenen

nen en ontheemden, waarop ze vaak met onbegrip en argwaan hebben neergekeken, nu in een weergaloze roes van vrijheid zijn gekomen. De Duitsers mogen blij zijn dat die 'Ausländer' zich in toom houden en niet overgaan tot geweld.

Een hele grote verrassing is het onverwachte bezoek van drie prominente leden van de Verzetsgroep Helden: Wiel Verrijt, Bert Korsten en Hein Gietema. Voorzien van ruime faciliteiten door de geallieerden, doorkruisen ze Duitsland op zoek naar mensen uit het verzet die in concentratiekampen zijn terechtgekomen. Van hen hoort Herman dat zijn ouders en broers en zussen allemaal gezond zijn. Over enkele dagen weten zij weer dat Herman de oorlog overleefd heeft en spoedig huiswaarts zal keren.

oorlog veel lief en leed gedeeld hebben. Het afscheid is hartelijk.

Op een daarvoor aangewezen plaats wachten ze met anderen drie dagen op het beloofde vervoer. Op 17 mei brengen Amerikanen hen op open vrachtwagens naar Hannover. Ze worden afgezet in een enorme kazerne, waar buitenlanders van alle rassen en nationaliteiten zijn samengebracht. De dag later worden alle aanwezige Nederlanders naar een nieuwe bestemming gebracht. Het gaat niet westwaarts, maar oostwaarts tot ze zeventig kilometer verder worden ondergebracht in een voormalig Arbeitersheim in een plaats die 'K-d-F-Stadt' heet ('Stadt des Karft durch Freude Wagens'). Dat blijkt Wolfsburg te zijn met de bekende Volkswagenfabrieken. Na een week van verveling krijgen ze bericht dat alle Nederlanders naar huis kunnen. Ergens langs de spoorlijn worden ze door Amerikaanse soldaten volgespoten met poeder. Ze zien wit van de DDT. De reis gaat per goederentrein! In de duisternis passeert de trein Lehrte, waar Herman zeven maanden eerder drie weken heeft doorgebracht in een Durchgangslager. Drie dagen en nachten sukkelt de trein verder langs veel omwegen en kilometers over een provisorisch aangelegde spoorlijn. Bij Wezel steken ze de Rijn over. Dan passeren ze bekend klinkende namen als Geldern, Viersen, Mön-

Kaart

De route zoals Herman die op de heenweg heeft afgelegd.

Bron:

'Afen toe denk ik nog aan die dagen....'
Herman Hermans,
Uitgeverij
Van Spijk B.V.,
Venlo 1989.

Afbeeldingen:

Uit het boek 'Afen toe denk ik nog aan die dagen....'

chengladbach en Erkelenz. Uiteindelijk is station Rimburg in Zuid-Limburg het einddoel van de reis. Zelfs daar ontmoet Herman een dorpsgenote, een buurmeisje notabene: 'Mie van Haske.' Zij vertelt hoe de oorlog is verlopen in Helden en omgeving. Dan begint de laatste rit naar huis, weer op open vrachtwagens. Het is 28 mei 1945 als Herman thuis arriveert, als laatste van de overlevende gedeporteerden uit de Kerkstraat en Heuvelhoek.

In de dagen daarna brengen Jan Haenraets en Herman op diverse plaatsen het overlijdensbericht van lotgenoten.

EEN ERVARING RIJKER

Een week na zijn terugkeer begint Herman weer aan zijn studie. Al is er op het seminarie

weinig begrip voor wat Herman heeft meegemaakt. Geen enkele medestudent heeft zo'n soortgelijke ervaring opgedaan. Daarom zwijgt hij maar en verdringt wat hem niet loslaat.

Pas heel veel jaren later vindt hij de vrijheid!

EEN NAGEKOMEN BERICHT

Door bemiddeling van het Bureau voor Duitse Zaken van de vereniging van Raden van Arbeid te Nijmegen ontvangt Herman op 5 december 1989 van de Sociale Verzekeringsbank (S.V.B.), district 's-Gravenhage, zegge en schrijf f 26,59, zijnde de afkoopsom van de rentezegels over de periode gedurende welke hij gedwongen verbleef en werkzaam was in Duitsland. ■

Foto links

Het monument bij de Gedänkstätte in Salzgitter-Drütte. Dit bestaat uit 3000 gekleurde driehoekjes zoals die door de gevangenen op hun kleding gedragen moesten worden. Bij een rode driehoek voor politieke gevangenen, bruin voor Sinti en Roma, lila voor Jehova's getuigen, groen voor misdadigers, enz.

TERUGBLIK OP DE PERSOON HERMAN HERMANS

Herman Hermans werd op 31 december 1924 op de Heuvelhoek in Panningen geboren als tweede kind in het gezin van Herman Hermans en Maria Jacobs. Hij bezocht in Panningen de kleuterschool en de lagere school. Daarna ging hij naar het gymnasium in Tilburg. In 1944 is hij al bezig met zijn priesteropleiding en thuis bij zijn ouders.

JOS KEIJMES

Foto

Het gezin Hermans-Jacobs in 1946.
Vooraan v.l.n.r.:
Mia, Els, Herman, Agnes, Leo en moeder Maria Hermans-Jacobs.
Achteraan v.l.n.r.:
Hermine, Martin, Jacqueline, Sophie, vader Herman Hermans en Henriëtte.

Ook hij werd op 8 oktober in zijn priesterkleren opgepakt door de bezetter en naar Duitsland gebracht voor de 'Arbeitseinsatz'. Zijn priesteroor zorgde er voor dat hij die tijd anders mocht beleven als de doorsnee Heldenaar. Zijn herinneringen legde hij in 1989 vast in het door hem zelf uitgegeven boek 'Af en toe denk ik nog aan die dagen ...'. Deel twee van de beknopte versie treft u in deze De Moennik aan. Hij overleefde dus de oorlog en hervatte de priesteropleiding in 1946 in Haelen. In juli 1949 werd hij bij de hoofdzetel van de Fathers of Mill Hill in Londen gewijd. Alleen vader, moeder, zus Mia en broer Martin konden de reis per boot naar Londen maken en die wijding bijwonen. Daarna ging Herman met hen terug naar Panningen. Daar hadden de familie, vrienden en burens zich al voorbereid op een feestweek. De eerstvolgende zondag (17 juli 1949) droeg Herman de eerste mis op in de

parochiekerk van Panningen en dat was het begin van een enerverende week. Die zondag was de familie aan de beurt met alle ooms en tantes. De volgende dagen waren voor de paters en de geestelijkheid van de parochie, voor de bruidsmeisjes en misdienaars, voor de buurtbewoners en voor de neven en nichten en vrienden en kennissen.

PAKISTAN

Het duurde echter tot 1955 dat hij uitgezonden kon worden naar Pakistan. Een land met maar weinig katholieken en waar hij terecht kwam was dat zeer zeker het geval. Ook leverde de taal heel wat problemen op. Toch wist Herman uiteindelijk hiermee goed om te gaan. Hij werd daar zelfs belast met het directeurschap van een middelbare school in Rawalpindi en werkte o.a. ook in de hoofdstad Lahore.

Vanaf de boot in Genua ging Herman er voor zorgen dat er vanaf 12 november 1955 geregeld een brief van hem werd afgedrukt in het weekblad Midden-Limburg onder de titel 'Reisindrukken van Father Hermans'. Daaruit bleek al dat hij een begenadigd schrijver was.

VAKANTIE

In 1963 kreeg hij de eerste gelegenheid om voor een welverdiende vakantie terug te keren naar Nederland. Hier kwam hij terecht in een sterk

in contact kwam met een verpleegster, Ria Heiligers. Die kennismaking mondde er in uit dat Herman in 1968 de orde vaarwel zei om met haar te kunnen trouwen. Dat gebeurde in 1970 in het kerkje van Asselt.

Hij had inmiddels een baan bij het Ministerie van Onderwijs in Den Haag als hoofd van een afdeling. Het echtpaar vestigde zich in Delft. Daar werd in 1971 hun zoon Maarten geboren. Op 14 februari 2019 overleed Herman in zijn nieuwe woonplaats Terneuzen. ■

Met dank aan:
Ria Hermans-Heiligers
Maarten Hermans
Henriëtte Segers-Hermans

Foto's:
Collectie familie Hermans.

veranderende wereld wat geloof betreft. Het verschil met de situatie in Pakistan was te groot. De orde liet hem ook aan zijn lot over. Hij werd er ziek van en een terugkeer naar Pakistan werd steeds minder mogelijk. Om te proberen om hem uit die negatieve spiraal te halen kreeg hij een administratieve taak op het Mill Hill College in Tilburg. Daarna werd hij benoemd tot rector aan de Vroedvrouwschool in Heerlen. Toen zeker was dat hij niet meer terugging naar zijn werkgebied in Pakistan zette dat in Pakistan zo'n kwaad bloed dat men al zijn bezittingen daar (o.a. zijn oorlogsdagboek en foto's) in brand stak. Vandaar dat hij bij het schrijven van zijn oorlogsgebeurtenissen geheel op zijn geheugen moest vertrouwen.

In Heerlen leerde hij de andere kant van het leven kennen doordat hij in de Vroedvrouwschool

Foto linksboven
Herman in 1949.

Foto rechtsboven
De familie voor het versierde ouderlijk huis.

Foto links
Herman enkele jaren voor zijn overlijden.

ACHTERAAF BEKEKE

De oproep in De Moennik nummer 73 van november jl. heeft effect gesorteerd. Een groot aantal lezers heeft gereageerd. Elders in dit blad vinden jullie 'Verhaal uit den vreemde' n.a.v. deze oproep in nr. 73. Verder in deze rubriek bijdrages van Mien Janssen uit Nijmegen, Jac Maassen met nieuws uit Canada, Joep Haffmans met een reactie op het verhaal over het verdwenen schilderij van de Heldense tram, Henk Steeghs over de Medeweg, Mia Sommers met een aanvulling op het verhaal over Cor Vercoulen in het artikel 'Ontbrekende namen' en Hay Vestjens over 'Veugel kieke'. Daarnaast is de lijst met namen van de foto van de Emmausdagen, zie ook nr, 73, nu bijna compleet. De redactie hoopt dat er ook nu weer massaal gereageerd zal worden op de artikelen in deze De Moennik. Reacties op deze onderwerpen naar redactie@moennik.nl.

WIM DANIËLS

SJENG JANSSEN 104 JAAR

De redactie is bijzonder verheugd over het bericht van Jac Maassen dat Sjeng Janssen, waarvan wij in nr. 71 abusievelijk vermeld hadden dat hij overleden was, in Canada zijn 104e verjaardag heeft gevierd. Jac kreeg uit Canada het volgende bericht.

Allo Jack,

Thank you for the birthday wishes is very appréciés.

We didn't have a big party. He had visitor on Monday and Tuesday and received flowers, chocolate and nice cake of anniversary.

Dad goes well, he still have some good days.

I send you a photo taken on his birthday.

Here everything is fine. We have a very nice fall with very nice sunny days.

For the COVID we have increase of the case and for the people aged 70 and over they will receive a 3 dose of vaccin.

Dad say hello, wish you all the best. Take care.

Wilhelmina and Sjeng.

MIDDENPAGINA: EMMAUSDAGEN

Mevr. Neessen-Geraets (Grashoek), maar oorspronkelijk afkomstig uit Kessel-Eik, Theo Beeks en Cep Smeets uit Helden-Dorp en Jan Kessels uit Venlo hebben de redactie een aantal namen gestuurd van personen op de foto van de Emmausdagen in de nrs. 72 en 73 van De Moennik.

- 01 - Har Verstappen - Egchel
- 02 - John Giesen - Helden
- 03 - Jan Steeg(h)s - Helden
- 04 - Ben van den Beuken - Helden

- 09 - Jan Tielen - Egchel
- 15 - Piet Verschaeren - Kessel-Eik of Martin Bos - Panningen
- 16 - Jeroen Haffmans - Helden of Wim Knippenberg - Helden
- 18 - Jan Philipsen - Helden of Joop Knippenberg - Helden
- 19 - Theo Beeks - Helden
- 20 - Sjaak Metsemakers - Helden
- 21 - Hem Huijs - Helden
- 22 - Wiel van Soest - Helden
- 26 - Hans Timmermans - Kessel

Foto

De familie Vercoulen.
 Staand v.l.n.r.:
 Peter, Harry, Lod,
 Jan, Nellie en Cor.
 Zittend v.l.n.r.: Piet,
 Gerard, moeder
 Johanna, vader
 Wullem, Maria en
 Bert.

ONTBREKENDE NAMEN

Op 15 november jl. gaf Mia Sommers een aanvulling op het verhaal over Cor Vercoulen telefonisch door (blz. 35; Nr. 73):

Cor is opgepakt door de Zwartten van Ommen (Nederlanders in Duitse dienst). Hij zat bij de ouders van Mia op Dekeshorst aan tafel in de keuken. De familie was gewaarschuwd dat de 'zwartten' in de buurt bezig waren, maar ze dachten dat zij niet bezocht zouden worden.

Maar al gauw werd de binnenplaats door dit politiekorps afgesloten en kon niemand meer weggkomen, alleen vader Smeets had kans gezien om via de varkensstal weg te komen. Mia en haar zus werden in de stal door een man met een pistool vastgehouden. Van 14.00u tot 16.00u haalde de groep het hele huis overhoop. In de kelder werd van alles gepakt om mee te nemen.

De groep had al dagen te weinig eten gehad en vroeg of ze wat te eten konden krijgen. Ondanks alles smeerde moeder Smeets boterhammen en bakte eieren. De groepsleden, behalve de aanvoerder, wilden de familie verder met rust laten. Vader moest zich wel om 17.00u melden. Cor Vercoulen en Sjra Jacobs werden meegenomen en vader kon inderdaad thuis blijven toen hij zich gemeld had. Per fiets gingen ze onder begeleiding naar Blerick. Daar konden de fietsen naderhand opgehaald worden.

Uiteindelijk zijn de mannen op de trein naar Hannover gezet. Van daaruit hebben ze namelijk nog een kaart gestuurd.

- 30 - Hein Jacobs - Helden
- 42 - Peter van Emden - Kessel-Eik
- 43 - Jac Verschaeren -Kessel-Eik
- 44 - Hub Naus - Kessel-Eik
- 65 - Meester Heffels - Kessel
- 69 - Ves Hillen - Kessel-Eik

Nog geen namen bij de nummers 13, 17, 28, 34, 35, 39, 40, 46, 50, 56, 58, 59, 62, 64, 66, 67, 74 en 75.

Dubbele namen bij de nummers 15, 16, 18, 25, 37, 38, 60, 61, 63 en 69.

HET 'VERDWENEN' SCHILDERIJ

Joep Haffmans uit Utrecht informeerde de redactie over het tweede schilderij van Harry Maas met als onderwerp 'Tram in Panningen voor Telegraaf- en Postkantoor'.

Ik las het artikel over het 'verdwenen schilderij' met de

voorstelling van de tram in Panningen, door Harry Maas. Frans Rovers schrijft hierin dat dit schilderij mogelijk ooit in het Gemeentehuis van Oirschot was beland, maar dat zijn zoektocht niets had opgeleverd.

De associatie met Oirschot is correct. Ik herinnerde mij namelijk dat ik ergens in de jaren '90 dit schilderij heb zien hangen in een galerie in Oirschot. Deze galerie met de naam 'Kunsthandel Groenland' is al geruime tijd weg uit Oirschot. Ze is tegenwoordig gevestigd in Zevenbergschen Hoek en heeft nog steeds schilderijen van Harry Maas in de verkoop.

Ook de 77-jarige eigenaar van Galerie Groenland, die ik hierover sprak, herinnert zich het schilderij nog goed. Naar hij mij meedeelde is het doek indertijd verkocht aan een particuliere verzamelaar en zal deze er zeker geen afstand van willen doen. Namen en rugnummers plegen in een dergelijk geval niet genoemd te worden.

In ieder geval voegt deze informatie iets toe aan het aardige artikel van Rovers. Het schilderij bevindt zich dus ergens waar het nog steeds gewaardeerd wordt.

Dit betekent hoogstwaarschijnlijk dat we in Helden nooit meer van dat schilderij kunnen genieten!

ABONNEES BUITEN HELDEN

Van Mien Janssen uit Nijmegen ontvingen we onderstaand bericht:

Ik las dat jullie geïnteresseerd zijn in lezers van buiten de regio. Ik woon in Nijmegen en ben sinds kort lid van de Moennik. Ik ben op het blad attent gemaakt door een medebewoonster van de woonvereniging waar ik woon, Hekke Verberne. Zij is een dochter van Dr. Verberne waarvan er diverse keren een artikel in de Moennik heeft gestaan. Zij leest nu het blad ook via mij en is ook zeer enthousiast over De Moennik.

VEUGEL KIEKE

Hay Vestjens uit Egchel schreef n.a.v. het artikel in het Heljes dialect:

Meer dan een halve eeuw geleden hoorden en zagen we in de "Egchelse Kemp" nog veel grutto's. Wij noemden die vogels met hun lange snavel en hun mooie typische geluid "kuulders".

Volgens 't Woordenboek van Helje is een kuulder een kokmeeuw. In 'Alle vogels van Europa', aanbevolen door 'Vogelbescherming Nederland, wordt de roep van de grutto als volgt omschreven wie-èh, wie-èh en tijdens balts kie-è-titt-kie-è-titt gud-de-grut-o. Voorlopig houden we ons maar vast aan de betekenis in 't Woordenboek van Helje, maar misschien zijn er vogelaars die ons duidelijkheid kunnen verschaffen wat een 'kuulder' is.

ZESDE KLAS SINT LAMBERTUSSCHOOL

Meestal worden in de rubriek Toen en Nu gebouwen of plaatsen afgebeeld. Deze keer is het anders. Het is de zesde klas van het schooljaar 1963/1964 (tegenwoordig groep 8) van meester Peeters van de Sint Lambertusschool in Helden. Meester Peeters was destijds hoofd van de jongensschool. De foto is gemaakt bij de 'oude' school gelegen aan het Rochusplein.

In 2007 kwamen de klasgenoten van toen voor een reünie bij elkaar. De locatie was een ruimte in de kelder bij Sjaak van Kubke. Vanaf die tijd is er elke vijf jaar een ontmoeting. De foto die toen gemaakt is, blijft nog altijd een aandenken aan die vroegere schooltijd. Van de laatste reünie zijn er helaas geen foto's.

WILLEMEN SEVERINS-JANSSEN

Foto 1963-1964

V.l.n.r. bovenste rij:
Meester Sjeng Peeters †,
Cor Dorsers †,
Cep Smeets,
Theo Manders,
Piet Janssen,
Martien Gommans,
Herman Houwen,
Twan Berkvens † en
Dré van Maris.

V.l.n.r. middelste rij:
Ton Mewiss,
Frans Janssen,
Frits Peeters,
Jan Philipsen †,
Wim Knippenberg,
Theo Cox, Theo Aerdts,
Hay Verlinden,
Hein Jacobs † en
Thijs Teeuwen.

V.l.n.r. zittend:
Matje Teeuwen,
Ad van Heugten,
Frans Thijssen,
Theo Pijnenburg,
Peter Verlaek, Wiel van
Soest, Hem Huys en
Wim Kranen.

Op de foto ontbreken:
Mat Verhaegh, Gerrit van
de Beuken, Pieter Wilms
en Arno Cauwenberg.

Foto's
Theo Pijnenburg

EEN HANDSCHRIFT VAN DE KONING

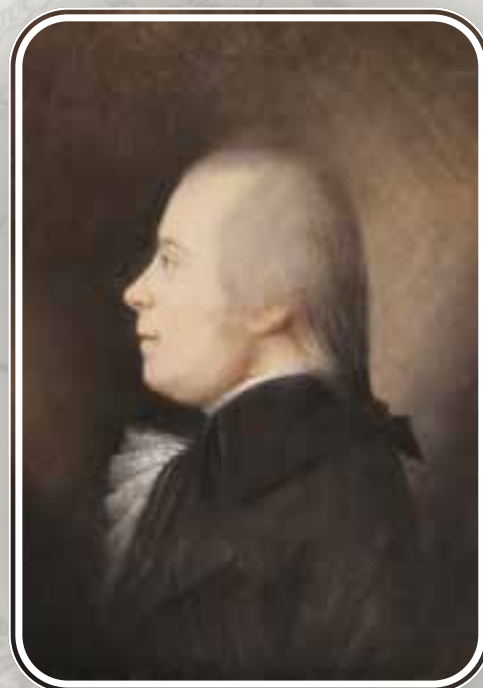
Het is inmiddels alweer zo'n acht tot negen jaar geleden dat ik in de Moennik een aantal artikelen heb geschreven over een van de markantste inwoners van de oude gemeente Helden: Petrus de Koning. Het onlangs aan het licht komen van een handschrift van hem geeft mij weer eens een excuus om nogmaals over hem en zijn familie te schrijven. In het handschrift komt De Koning naar voren als een man met ondernemersideeën, maar ook als een man van zijn tijd: hij zag er bijvoorbeeld geen been in om bij economische activiteiten slaven in te zetten.

PETER VULLINGS

20 Juin 1813

Toute ma Famille Compas de 40 personnes fut réunie chez moi
à Helden Canton de West.
L'après.

Noms et Prénoms	Age	Qualité	Aménagement
Petrus de Koning	39	Propriétaire	P. de Koning
Barthelemy van der Ziel	40	Chef de Famille	Barth. Ziel
Barthelemy van der Ziel	23	Epouse de Lemmle	Barth. Ziel
Van Puyen	26	Lieutenant en 1807	Van Puyen
Marthe van der Ziel	16		Marthe van der Ziel
Leonard	14	Etudiant	Leonard de Koning
Jacobus Maria	12		J. M. de Koning
Christine Napoleone	10		Christine Napoleone
Christine Christiane	8		Christine Christiane
Petrus Adrien Lemmle	37	Off. en retraite	Petrus Adrien Lemmle

Portret

Petrus de Koning

Het handschrift – een document dat met de hand geschreven is – bevindt zich in Amsterdam in particuliere handen. Van de eigenaar heb ik kennis kunnen nemen van de inhoud. Het is een handschrift dat circa 1813/1814 door Petrus de Koning zelf is geschreven. Het boek bevat nauwelijks informatie over familieaangelegenheden. Het is veel meer een curieus verzamelwerk van wetenswaardigheden zoals recepten van verfstoffen, kleurstoffen, lijm, geneesmiddelen, maar ook recepten tegen wandluizen en ander ongedierte. Weetjes over de bereiding en het conserveren van

levensmiddelen, het houden van allerlei huisdieren en zaken betreffende de natuur- en scheikunde. Zijn interesse in de natuur is ook wel gebleken uit een ander archiefstuk dat bewaard is gebleven. In het familiearchief Van Basten-Batenburg (Geldersarchief te Arnhem) is een drukwerk terug te vinden met de naam 'Pomologia, dat is beschryvingen en afbeeldingen van de beste soorten van appels en peeren' van Johann Hermann Knoop uit 1758. Op het titelblad heeft Petrus de Koning zijn eigen naam geschreven. Het zal dus in zijn bezit zijn geweest. In het handschrift beschrijft hij ook een tweetal, zeg maar in goed Nederlands, business opportuniteiten: de fabricage van lakmoes en een rubberplantage in West-Indië. Zijn vader Leonard is jarenlang mede-eigenaar van lakmoesfabrieken in Utrecht geweest, vandaar waarschijnlijk de interesse naar de productie van lakmoes dat in die dagen als verfstof werd gebruikt.

Er staat tweemaal iets in het boek waarin de familie De Koning zelf aan de orde komt. Op een pagina richt hij zich tot zijn zonen. Hij raadt hen aan om dingen die de moeite van het onthouden waard zijn op te schrijven in een boekje, want alles in het hoofd onthouden lukt je uiteindelijk toch niet. Hij geeft zelf het goede voorbeeld met dit manuscript en drukt zijn zonen op het hart dit achter slot en grendel te houden en het in de toekomst aan te vullen. Hij vraagt aan zijn zonen om telkens als ze iets van nut of vermaak in het boek vinden, een gebed 'tot rust van mijn ziel' te bidden en maant hen om altijd eerlijk, deugdzaam en gelukkig te wezen. Was gedateerd Helden, 28 februari 1814 (zijn verjaardag).

FAMILIEREÛNIE

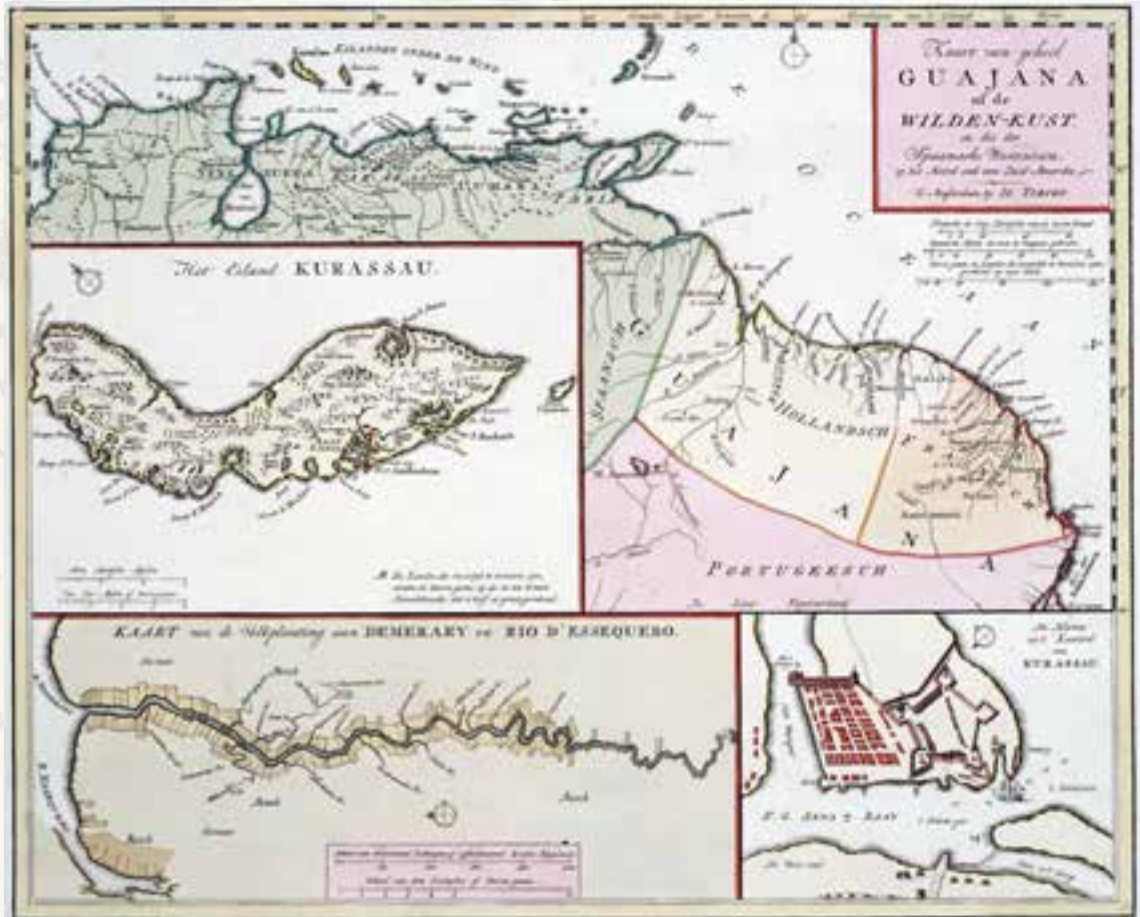
Op een andere bladzijde maakt hij melding van een familiereünie op 20 juni 1813: 'Toute ma famille, composée de 10 personnes, fut réunie chez moi à Helden canton de Horst' (het was in die tijd sjiek om het Frans te beheersen). Hij benoemt ze vervolgens allemaal, om te beginnen met zichzelf en zijn vrouw, Petronille van Zail, als hoofden van de familie. Daarna volgen de kinderen Petronille Jacobine (23 jaar), echtgenote van Louette, Jean Pierre (20 jaar), Martine Hélène (16 jaar), Léonard (14 jaar), die student is, Etienne Napoléon (10 jaar), Cornelia Christine (8 jaar) en schoonzoon Pierre Adrien Louette (37 jaar), gepensioneerd officier. Achter elke naam staat een handtekening. Grappig om te zien hoe volwassen de handtekeningen van de kinderen er uitzien, ervan uitgaande dat iedereen zijn eigen handtekening heeft gezet. Petronille Jacobine en Pierre Adrien waren dik een jaar geleden in het huwelijk getreden. Tijdens deze reünie was zij hoogzwanger van hun eerste kind Leopold Eugène, die vijftien dagen later in Helden geboren werd. Bij Jean Pierre staat genoteerd dat hij luitenant is bij het '131e regiment de ligne' en onder zijn handtekening staat nog een tekst met daarin 'de grenadiers'. Wat dat teken vóór 'de grenadiers' is, weet ik niet. Ik neem aan dat hier bedoeld wordt dat Jean Pierre het commando heeft over een 'section' grenadiers. Een 'section' is een halve compagnie. Een kapitein heeft het commando over de hele compagnie. Het 131^e regiment is voortgekomen uit het Zeeuws Legioen dat bij de annexatie van het Koninkrijk Holland door Frankrijk in 1810 is opgenomen in het Franse leger. Het regiment had zijn basis op Walcheren en was aangewezen als regiment om dienstweigeraars en deserteurs een herkansing te geven.

Wat opvalt is dat in deze opsomming de geestelijk gehandicapte stiefzoon van Petrus, Willem Vincentius Helvetius, niet wordt genoemd, terwijl die daar toch ook woonde. Deze Willem Vincentius was de zoon van de halfbloed Paulus Vincentius en Theodora Maria Thornton, de eerste vrouw van Petrus de Koning op Java. Paulus was een onwettige zoon van de voorzitter van de justitiële raad in Batavia en de vrijgemaakte slavin Maria de Sosaijro. Bij testament had Petrus de Koning de voogdij over zijn stiefzoon gekregen. We vinden in het archief van de momboirkamer te Utrecht een dossier met brieven en andere stukken betreffende het beheer van het erfdeel van de stiefzoon.¹ Twee jaar na die familiereünie is zijn zoon Jean Pierre dood, gesneuveld in de slag bij Ligny tegen de Pruisen. De andere twee zonen vinden in de jaren daarna een bestaan als geestelijke. Het boek is nooit aangevuld en uiteindelijk ergens op een markt verschenen en gekocht door de huidige eigenaar. Waar het vóór die tijd is geweest, is onbekend.

Kanttekening

¹ In de 14e eeuw tot 1810 (de inlijving van de Nederlanden bij het Franse keizerrijk) bestonden in Nederland weeskamers. Deze overheidscolleges, ook wel momboirkamers genoemd, waren belast met het toezicht op het beheer van de bezittingen van minderjarige wezen en personen die 'onmondig' waren.

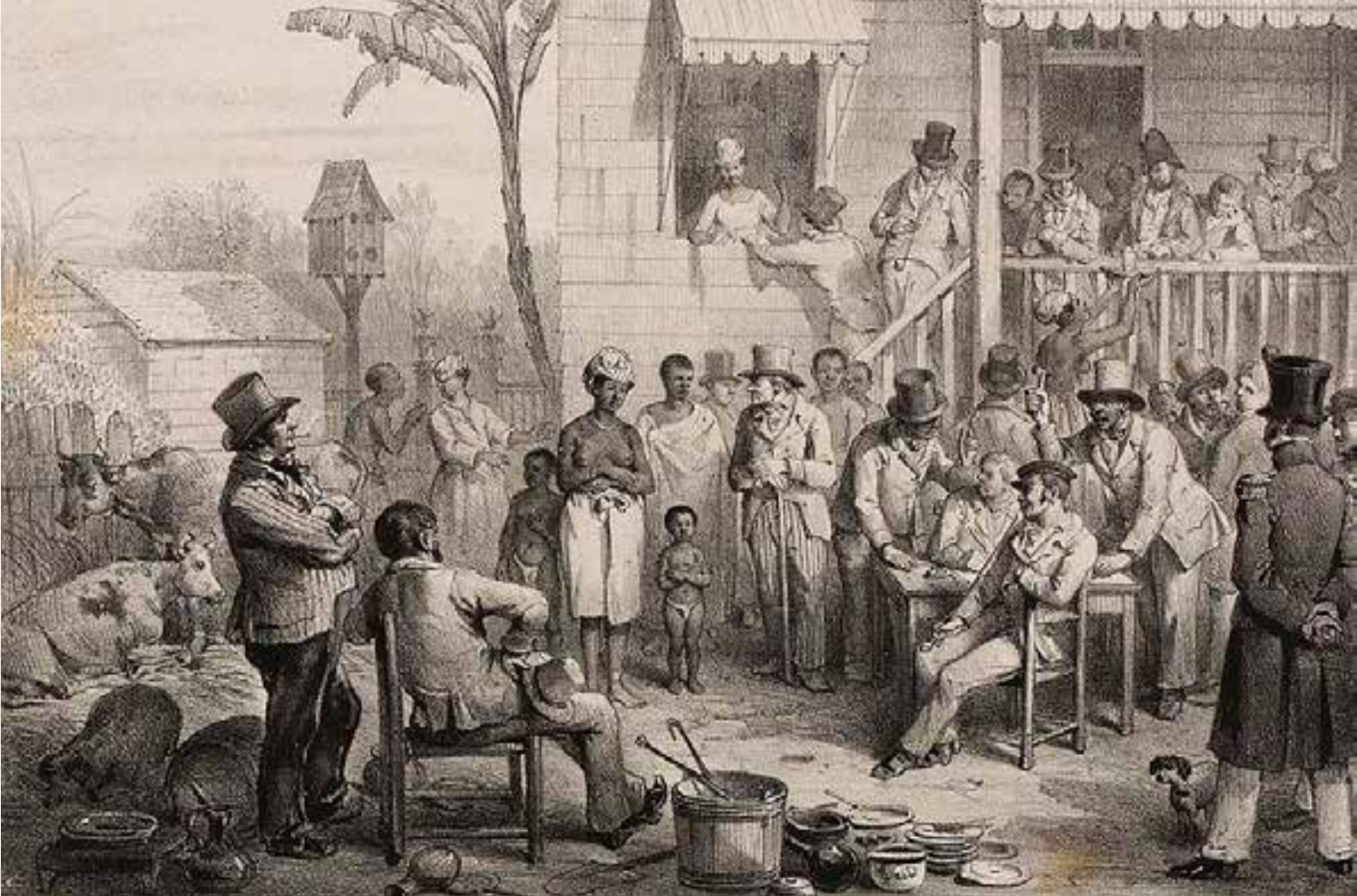
WEST-INDIË

Het rubberplantageproject in West-Indië is wel interessant om hier te noemen. De Koning beschrijft hierin waarom dit naar zijn mening een winstgevende onderneming kan zijn. Als mogelijke vestigingslocaties noemt hij Berbice, Demerari en Essequibo, allemaal Nederlandse koloniën gelegen in het huidige Guyana, buurland van Suriname. Hij gaat uiterst gedetailleerd in op hoe de reis moet worden voorbereid. De reis ernaartoe zal circa zeven weken duren. Hij beschrijft in een uitgebreide lijst welke spullen allemaal moeten worden meegenomen op reis: bijvoorbeeld koekenpannen, kettingen, sabels, lampen en ook koffie, thee, suiker en tabak. Hij vermeldt hoe informatie moet worden verzameld bij plantagehouders in de koloniën zonder eventuele concurrenten achterdochtig te maken. Het is volgens hem ook een goed idee om in contact te komen met de 'wilden' (lokale Indianen) om van hen te weten te komen waar de rubberbomen in het wild groeien. Daarvoor moet men dan wel 'presentjes' meenemen om aan de Indianen te geven. Dingen zoals 'een mes, of een vishaakje, fluijtje, eijzer pijltje etc'. Verder heeft hij ideeën over hoe het bedrijf ter plekke gerund moet worden en hoe een agentschap voor de producten op-

gericht moet worden in bijvoorbeeld Brussel of Helden om op deze wijze de Europese markten te kunnen bedienen. De inzet van slaven bij dit project is voor De Koning een natuurlijk gegeven. In eerste instantie, voor de opstart van het project, denkt hij te kunnen volstaan met twee slaven. Voor het eerste productiewerk meent hij drie tot vier 'negers' nodig te hebben. Deze slaven moeten worden gekocht via handelskantoren in Amsterdam of Middelburg. Een slaaf kost circa 300 tot 500 Hollandse guldens. De Koning denkt met de verkoop van de eerste duizend tot tweeduizend rubberproducten de aanschaf van de slaven wel te kunnen dekken. De slavernij mag dan wel verboden zijn in Europa, maar in de koloniën was het toegestaan.

TEPELHOEDJES EN SLAVERNIJ

De beschrijving van het rubber-project begint met de gedachte van De Koning: 'Iets uit te vinden, dat nog niet door anderen bedagt is, is waart aange-teekent te worden, om op zijn tijd daar een nuttig ge-bruik van te maken'. Hij ziet grote mogelijkheden voor de productie van rubberproducten voor medische toepassingen. De producten die al op de markt zijn worden weliswaar onder de naam 'elastique' verkocht, maar zijn niet volledig ge-

maakt van rubber en hebben dus ook die kwaliteiten niet. Hij haalt een voorbeeld aan van hoe Indianen met behulp van vormen en het vloeibare rubber gebruiksvoorwerpen maken. Hij verbaast zich vervolgens waarom nog nooit iemand de moeite heeft genomen om dat proces ook toe te passen op de productie van medische artikelen en tal van andere mogelijke producten. Hij denkt in eerste instantie aan katheters, bougies (een soort slangetjes), breukbanden en tepelhoedjes, maar hij denkt ook al aan producten als ballen, kruithorens, kapjes voor geestelijken en potlood etuis. Helaas voor hem hadden zijn in dienst van god getreden zonen er blijkbaar geen oren naar, want het had inderdaad een zeer succesvolle onderneming kunnen zijn. Weliswaar met de donkere rafelranden van slavernij en uitbuiting van de lokale Indianen voor de winning van latex uit de rubberbomen. Helden is hiermee aan een

directe betrokkenheid in slavernij en zware uitbuiting ontsnapt. Na de nederlaag van Napoleon werden in 1815 de Nederlandse koloniën op het Zuid-Amerikaanse contingent toegewezen aan Engeland, waarbij het huidige Suriname Nederlands bleef. De Engelsen schaften de slavernij in hun deel al af in 1834, terwijl de Nederlanders het nog, ondanks internationale druk, wisten te rekken tot 1863. In 1820 begon de Engelsman Thomas Hancock met de meer seriematige productie van rubberartikelen in Engeland, hij breidde in 1828 en 1832 uit naar Frankrijk en de Verenigde Staten. De steeds groter wordende vraag naar rubber leidde uiteindelijk ook tot het schrikbewind in de Congo onder koning Leopold II van België. De roman van Mario Vargas Llosa, *'de droom van de Ier'*, verhaalt over de wantoestanden op rubberplantages in Zuid-Amerika en de uitbuiting van de Congolese bevolking. ■

Afbeeldingen:
Internet

FOTO VAN FACEBOOK

Onlangs werd deze foto op facebook geplaatst ter gelegenheid van de 100ste verjaardag van juffrouw Busch. Juffrouw Busch was hoofd van de Mariaschool van 1964 tot 1975. Zij volgde Juffrouw Maria te Locke op. De foto is gemaakt in 1953. De onderwijzeressen, zittend op en in de schoolbanken, kijken met een glimlach naar de fotograaf.

WILLEMEN SEVERINS-JANSSEN

Foto v.l.n.r.

Riet Heuvelmans,
Leentje Zeegers,
Wies Gerris,
Maria te Locke,
Mia Keiren-
Ottenheijm en
Julie Seegers.

Met dank aan:

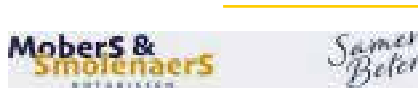
Agnes Nijskens-Hermans
en Mia Keiren-Ottenheijm.

Agnes Nijskens-Hermans (Van de sjeed op de Kerkstraat) was meteen geïnteresseerd. Zij schreef daarover het volgende:

'Ik stond voor de klas aan de Mariaschool en juffrouw Maria te Locke zwaaide toen de scepter. In 1957 werd ik er (vers van de Kweekschool) benoemd en in 1960 ben ik al vertrokken omdat ik ging trouwen. En vroeger werd je meteen ontslagen wanneer je trouwde!! Jammer dat er nauwelijks foto's zijn uit die tijd. Ik zat met mijn groep kinderen in het patronaatsgebouw omdat de Mariaschool overvol was. Als jonge juf werd je toen toch in het diepe gegooid maar het ging volgens mij prima. De kinderen waren erg braaf en er waren nooit orde problemen. Na mijn trouwen bleef ik thuis en zorgde voor man en onze vier kinderen. Toen de kinderen naar school gingen werd ik in Reuver, mijn huidige woonplaats, benoemd en heb er 26 jaar met super veel plezier gewerkt aan de toenmalige St. Jozefschool.'

Mia Keiren-Ottenheijm vertelde nog dat zij na haar huwelijk (1957) niet werd ontslagen en nog een jaar mocht lesgeven.

VRIENDEN VAN DE MOENNIK

DE MOENNIK

HEEMKUNDE VERENIGING HELDEN

Openingstijden verenigingslokaal (Documentatiecentrum)

Maandag: 19.00 - 21.30 uur
Woensdag: 14.00 - 17.00 uur
Op feestdagen gesloten

Adres:

Heemkundevereniging Helden
Aan de Koeberg 3
5988 NE Helden

www.moennik.nl
info@moennik.nl
T. 077-763 04 01 (doc.-centrum)

Museum Peel en Maas

Openingstijden

Mei t/m september:
Woensdag t/m zondag: 13.00 - 17.00 uur
Oktober t/m april:
Woensdag en zondag: 13.00 - 17.00 uur
Ook tijdens schoolvakanties geopend
Op feestdagen gesloten
Zie website voor actuele openingstijden.

Adres:

Aan de Koeberg 3
5988 NE Helden
T. 077-3081555
www.museumpeelenmaas.nl
info@museumpeelenmaas.nl